

WOJEWÓDZKI URZĄD PRACY
w WARSZAWIE

Mazowieckie Obserwatorium
Rynku Pracy

PSDB
part of WYG

PSDB
part of the WYG group

Raport cząstkowy

Formy nauki zawodu.

Raport z badania w powiecie radomskim i mieście Radom

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

Mazowsze.
seno polski

EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

Projekt współfinansowany przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego.

Spis treści

1. Streszczenie wyników badań w powiecie.....	3
2. Executive summary.....	4
3. Podsumowanie wyników badań w sześciu powiatach	5
4. Założenia, cele i metody badania	9
4.1.1. Cel szczegółowy – Badanie współpracy szkół z pracodawcami	9
4.1.2. Cel szczegółowy – Badanie współpracy instytucji oraz organizacji rynku pracy ze szkołami	14
4.1.3. Cele aplikacyjne	17
5. Przebieg badania	18
6. Wyniki badań	20
6.1. Charakterystyka szkolnictwa zawodowego i ocena adekwatności kształcenia do potrzeb rynku pracy	20
6.2. Informacje o radomskim rynku pracy na podstawie monitoringu zawodów	26
6.3. Przesłanki wyboru przez szkoły kierunków kształcenia.....	29
6.4. Sposób organizacji praktycznej nauki zawodu	31
6.5. Praktyczna nauka zawodu u pracodawców	32
6.6. Współpraca z pracodawcami.....	33
6.6.1. Pozyskiwanie partnerów	33
6.6.2. Przebieg współpracy.....	36
6.6.3. Rezultaty współpracy.....	38
6.7. Inne formy współpracy	40
6.8. Współpraca szkół z instytucjami rynku pracy	41
7. Wnioski	45
8. Rekomendacje	46

1. Streszczenie wyników badań w powiecie

Badaniem zostały objęte szkoły zawodowe z terenu powiatu radomskiego oraz miasta Radom. Lokalny rynek pracy cechuje się wysokim bezrobociem, dochodzącym do poziomu 30% w powiecie radomskim oraz 23% w samym Radomiu. Region dysponuje dużą liczbą szkół zawodowych. Niestety, mimo rozwiniętej oferty kształcenia, jest ona w umiarkowanym stopniu dopasowana do potrzeb rynku pracy. Świadczy o tym z jednej strony zagrożenie bezrobociem występujące wśród absolwentów niektórych kierunków, a z drugiej strony brak pracowników w branży obróbki metali.

Jak wynika z wywiadów z przedstawicielami szkół, głównym kryterium wyboru kierunków nauczania jest dotychczasowe doświadczenie oraz posiadana baza dydaktyczna. Odnotowano wprawdzie działania mające na celu dostosowanie oferty kształcenia do potrzeb rynku pracy, jednak były to pojedyncze przypadki.

Współpraca z pracodawcami była prowadzona przez wszystkie badane szkoły i dotyczyła głównie organizacji praktycznej nauki zawodu. W większości przypadków szkoły znajdują miejsca praktyk dla swoich uczniów, lecz zdarzają się także przypadki, że uczniowie sami zgłaszają się do pracodawców. Zazwyczaj praktyki odbywają się w zakładach działających w regionie. Odnotowano jednak także przykłady praktyk odbywanych przez uczniów w Warszawie, Poznaniu oraz innych, bardziej oddalonych miejscowościach.

Wśród badanych szkół odnotowano także trzy przypadki bardzo rozwiniętej współpracy z przedsiębiorstwami, której zakres nie ograniczał się jedynie do organizacji praktycznej nauki zawodu. Współpraca ta miała charakter stały i została nawiązana z dużymi firmami, wśród których znalazły się także przedsiębiorstwa z Warszawy. Działania obejmowały organizację zajęć praktycznych i praktyk zawodowych, a także dodatkowych zajęć dla uczniów i nauczycieli, programy stypendialne, oraz wsparcie bazy dydaktycznej szkół.

Współpraca z instytucjami rynku pracy dotyczy głównie ustawowo wyznaczonych zadań. Stwierdzono jednak również przypadki inicjatyw wybiegających poza obowiązkowe działania. Przykładem mogą być spotkania pracodawców ze szkołami organizowane przez prezydenta Miasta Radom.

2. Executive summary

The study covered vocational schools from the area of the Radom poviát and the city of Radom. The local labour market is characterised by high unemployment rate, reaching the level of 30% in the Radom poviát and 23% in the city of Radom. There are many vocational schools in the region. Unfortunately, despite wide educational offer, it responds to the need of the labour market only to some extent. That is justified, on the one hand, by the threat of unemployment among graduates of certain fields of study, and on the other by lack of employees in the metal treatment industry.

As it transpires from the interviews with representatives of schools, the main criterion for selection of fields of study is experience and available teaching resources. Although there have been noted actions aiming at adaptation of the educational offer to the needs of the labour market, those have been single cases.

Cooperation with employers has been carried out by all studied schools and it pertained mainly to the organisation of practical professional training. In most cases, schools find companies where their students can do internships, but it happens that students apply to employers themselves. Usually, internships are done at companies operating in the region. It has been noted, however, that some students do their internships in Warsaw, Poznań and other, more distant localities.

Among the studied schools, there have been observed three examples of well-developed cooperation with entrepreneurs whose scope was not limited only to organisation of practical professional training. The cooperation was permanent and was established with large companies, including enterprises from Warsaw. The actions encompassed organisation of practical professional training and professional internships, and additional classes for students and teachers, scholarship programmes and support of teaching resources of schools.

Cooperation with institutions of the labour market pertains mainly to tasks provided for by law. There have been noted cases of initiatives which go beyond obligatory actions – such as meetings of employers with schools organised by the Mayor of the City of Radom.

3. Podsumowanie wyników badań w sześciu powiatach

Niniejszy raport cząstkowy jest wynikiem badania przeprowadzonego w ramach Modułu I: Formy nauki zawodu na potrzeby projektu „Szkolnictwo zawodowe. Kondycja – Potencjał – Potrzeby” realizowanego przez Wojewódzki Urząd Pracy w Warszawie.

Badanie miało charakter pilotażowy i objęło 6 wybranych powiatów województwa mazowieckiego:

- Płock
- Pruszkowski
- Przasnyski
- Radomski, w trakcie badania rozszerzono jego zasięg terytorialny o miasto Radom
- Siedlce
- Żuromiński

Badanie przeprowadzono metodą pogłębionych wywiadów indywidualnych z przedstawicielami szkół zawodowych i instytucji działających na rynku pracy. Dodatkowo zrealizowano badanie ilościowe metodą telefonicznego wywiadu kwestionariuszowego wspomaganego komputerowo (CATI) w celu rekrutacji do badania oraz wstępnej identyfikacji szkół współpracujących i niewspółpracujących z pracodawcami.

Łącznie przeprowadzono wywiady z 35 przedstawicielami placówek edukacyjnych oraz 41 wywiadów z przedstawicielami takich instytucji związanych z rynkiem pracy jak urzędy pracy, organy prowadzące szkoły zawodowe, instytucje realizujące projekty edukacyjne w ramach Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki, prywatne agencje zatrudnienia, jednostki Ochotniczych Hufców Pracy, gminne centra informacji i poradnie psychologiczno-pedagogiczne.

Podstawowe przesłanki wyboru kierunku kształcenia przez szkoły to posiadana baza dydaktyczna oraz kadra, oraz, co być może istotniejsze, zainteresowanie ze strony uczniów, za którymi „idą” środki finansowe z subwencji oświatowej. Potrzeby rynku pracy są tutaj drugorzędne i nawet konieczność opiniowania wniosku o uruchomienie nowego kierunku kształcenia przez PUP i Powiatową Radę Zatrudnienia, jest często tylko formalnością.

Analiza dopasowania kierunków kształcenia do lokalnych rynków pracy badanych powiatów, przeprowadzona na jedynym dostępnym, choć niedoskonałym narzędziu, jakim jest monitoring zawodów nadwyżkowych i deficytowych prowadzony przez powiatowe urzędy pracy, pokazała, że w większości powiatów sytuacja w tym względzie nie budzi niepokoju, aczkolwiek możliwe jest wskazanie zawodów, które nazwalibyśmy ryzykownymi, ze względu na większą liczbę bezrobotnych. Jest to zawód sprzedawcy, ekonomisty oraz, w niektórych powiatach, zawody kształcone w technikum (w tym technik mechanik, technik handlowiec i ekonomista). W ujęciu powiatowym, największe trudności w znalezieniu pracy mają absolwenci w powiecie radomskim i żuromińskim, nie wydaje się jednak, by wynikało to ze szczególnego niedopasowania kierunków kształcenia w tych powiatach, lecz z bardzo trudnego lokalnego rynku pracy, na którym niełatwo o pracę w jakimkolwiek zawodzie.

Podstawowa forma współpracy szkół z pracodawcami to organizacja praktycznej nauki zawodu.

Uczniowie szkół zawodowych odbywają praktyczną naukę zawodu, która przybiera dwie formy: zajęć praktycznych i praktyk zawodowych. Z zajęć praktycznych korzystają uczniowie zasadniczych szkół zawodowych i techników, natomiast praktyki są organizowane jedynie dla uczniów techników, jednak potocznie używa się tej nazwy również w odniesieniu do zajęć praktycznych organizowanych dla uczniów zasadniczych szkół zawodowych u pracodawców. Dodatkową formą praktycznej nauki zawodu jest przygotowanie zawodowe młodocianych prowadzone pod kierunkiem pracodawcy.

Zajęcia praktyczne odbywały się w 2010 r. się w badanych powiatach w większości wypadków (pod względem liczby uczniów) w szkolnych warsztatach i pracowniach lub w Centrach Kształcenia Praktycznego. Jednak dla niewiele mniejszej liczby uczniów zorganizowano zajęcia praktyczne u pracodawców. Ta forma organizacji zajęć praktycznych najpopularniejsza była w Płocku – jako dominująca oraz w powiecie pruszkowskim i żuromińskim. W pozostałych powiatach najwięcej osób skorzystało z zajęć praktycznych organizowanych przez Centra Kształcenia Praktycznego. Jednak ogółem w województwie mazowieckim odsetek uczniów odbywających zajęcia praktyczne u pracodawcy jest wyższy (39%), niż w badanych powiatach (31%).

Organizacja zajęć praktycznych w szkołach ma miejsce w sytuacji, gdy szkoła posiada tego typu bazę dydaktyczną. Badanie jakościowe pokazało, że wśród przedstawicieli szkół są zarówno zwolennicy jak i przeciwnicy tego rozwiązania. Organizacja zajęć praktycznych w szkole jest łatwiejsza dla szkoły, w kontekście nadzoru nad uczniami i koordynacji zajęć praktycznych i teoretycznych. Przeciwnicy tego rozwiązania podkreślają, że szkolne warsztaty i pracownie nie dają możliwości zapoznania się z najnowocześniejszym sprzętem i realiami pracy zawodowej.

Zajęcia praktyczne organizowane są również w Centrach Kształcenia Praktycznego (CKP). CKP to najczęściej przekształcone dawne warsztaty szkolne, które teraz kształcą młodzież z kilku szkół. Często posiadają lepsze wyposażenie dydaktyczne niż warsztaty czy pracownie szkolne.

Wyniki badania wydają się wskazywać, że szkoły preferują rozwiązania dla nich wygodniejsze, to jest organizację zajęć praktycznych w szkole lub w CKP. Na współpracę z pracodawcami decydują się w tym zakresie wówczas, gdy nie dysponują odpowiednią bazą.

Praktyczna nauka zawodu u pracodawcy jest charakterystyczna dla zasadniczych szkół zawodowych prowadzących kształcenie w klasach wielozawodowych, czyli niespecjalizujących się w żadnym zawodzie i nieposiadających bazy do kształcenia praktycznego oraz dla tych, w których własne warsztaty lub pracownie zostały zlikwidowane.

W przypadku praktyk dominuje model organizacji praktyk u pracodawców. Mankamentem tej formy praktycznej nauki zawodu jest jej krótkotrwałość. Praktyki mogą trwać od trzech tygodni do dwóch miesięcy, lecz dłuższa forma występuje rzadko.

O ile nie wszyscy uczniowie szkół zawodowych odbywają praktyczną naukę zawodu u pracodawców, to jednak zdecydowana większość badanych zespołów szkół współpracuje z pracodawcami, w szczególności w zakresie praktyk dla uczniów techników.

W żadnym z badanych powiatów nie stwierdzono sytuacji, w której praktyczna nauka zawodu w oparciu o współpracę z pracodawcami zostałaby uznana, w szczególności w ramach zajęć praktycznych dla uczniów zasadniczych szkół zawodowych i techników, w ramach prowadzonej

na szczeblu powiatu polityki edukacyjnej, za pożądany model prowadzenia kształcenia zawodowego.

Współpraca szkół zawodowych z pracodawcami w zakresie praktycznej nauki zawodu może przyjmować bardziej zaawansowane formy. Zdarzają się przypadki tworzenia klas (zawodów) w szkole na potrzeby konkretnego pracodawcy. Niektóre firmy, w szczególności duże, obejmują szkoły lub konkretne klasy patronatem, umożliwiając uczniom odbywanie praktyk zawodowych (w tym organizując dojazd na miejsce praktyki). Takie przypadki należy uznać za dobre praktyki warte upowszechniania i naśladowania. Zdarza się także przekazywanie szkołom darowizn w postaci sprzętu lub oprogramowania, fundowanie stypendiów dla najlepszych uczniów. Nie stwierdzono natomiast w badaniu przypadku opracowywania programu nauczania we współpracy z pracodawcami.

Podejmowanie współpracy z pracodawcami w zakresie organizacji praktycznej nauki zawodu nie jest łatwe. Preferowana jest stała, wieloletnia i sprawdzona współpraca. Powodzenie w poszukiwaniu nowych partnerów do współpracy zależy w dużej mierze od lokalnego rynku pracy – jego kondycji, liczby podmiotów gospodarczych, zapotrzebowania na pracowników w określonych branżach. Jeśli lokalny rynek pracy jest słabo rozwinięty – duże bezrobocie, mała liczba podmiotów gospodarczych – to trudno o miejsca u pracodawców dla uczniów, bez względu na zawód. Istotna jest także rola dyrekcji szkół oraz kierowników kształcenia praktycznego. Poszukiwanie nowych partnerów wymaga wielu zabiegów, podejmowania kontaktów formalnych (z większymi firmami) i nieformalnych (z mniejszymi zakładami). Wykorzystywane są wszelkie kontakty osobiste. Przydaje się szeroka sieć znajomych osób, doświadczenie, a także umiejętności interpersonalne – dar przekonywania.

Najczęściej to szkoła szuka i zapewnia uczniom miejsce odbycia zajęć praktycznych i praktyki. W przypadku pracowników młodocianych, muszą oni sobie sami znaleźć pracodawcę - jest to warunek ich przyjęcia do szkoły (choć zdarzają się sytuacje, gdy szkoła wspiera ich w tym zakresie). W niektórych szkołach uczniowie są zachęceni do samodzielnego znajdowania miejsca na praktyki – zdaniem zwolenników tego rozwiązania, przygotowuje ich to do poszukiwania pracy w przyszłości.

Często ważnym kryterium wyboru praktyk jest kwestia kosztów dojazdu, a nawet ewentualnego zakwaterowania. Pomimo formalnych możliwości, szkoły ze względu na szczupłość środków finansowych, preferują rozwiązania, które nie generują dla nich konieczności ponoszenia tego typu kosztów.

Badanie wykazało przypadki podejmowania inicjatywy do współpracy w zakresie praktycznej nauki zawodu ze strony firm. Bywa, że taka współpraca prowadzi do utworzenia kierunku kształcenia. Najbardziej aktywne branże podejmujące tego typu kroki to budowlana, handlowa i naprawy samochodów.

Podstawową motywacją przyjmowania uczniów na praktyczną naukę zawodu przez pracodawców jest najczęściej możliwość wykształceniem sobie przyszłych pracowników. Taka motywacja odnosi się w szczególności do zajęć praktycznych, gdyż praktyki trwają zbyt krótko – w przypadku tych ostatnich przyjęcie ucznia miewa charakter przysługi. Z drugiej strony, występuje wiele przesłanek za odmawianiem współpracy ze szkołami ze strony pracodawców. Z

punktu widzenia pracodawcy, organizacja zajęć praktycznych jest nieopłacalna, bywa kłopotliwa, generuje dodatkowe koszty i pociąga za sobą niepotrzebną odpowiedzialność.

Współpraca na ogół przebiega dobrze. Problemy mają charakter incydentalny. Najczęściej związane są one z wykorzystywaniem uczniów do prostych prac, nie spełniających wymogów programu. Przerwanie współpracy między szkołą a pracodawcą to ostateczność – zdarza się niezwykle rzadko, zazwyczaj strony dochodzą do porozumienia.

Zajęcia praktyczne i praktyki, o ile odbywają się u pracodawcy, są pierwszym kontaktem z prawdziwym środowiskiem pracy. Dają możliwość upewnienia się, czy uczeń wybrał odpowiedni dla siebie zawód. Rozwijają wiedzę i praktyczne umiejętności uczniów, zwiększając ich szanse na zdanie egzaminów zawodowych.

Współpraca szkół zawodowych z innymi podmiotami rynku pracy w praktyce nie wychodzi zazwyczaj poza ramy przewidziane w przepisach prawa, w związku z tym, że w większości są to instytucje publiczne. Dodatkowo, pojęcie współpracy bywało różnie rozumiane przez respondentów badania – wielu z nich nie postrzegało relacji podległości (na przykład szkoły względem organu prowadzącego) czy organizacji praktycznej nauki zawodu u pracodawcy w kategorii współpracy i nie wskazywało jej jako współpracy w naszej ankiecie.

Współpraca szkół z podmiotami rynku pracy zazwyczaj nie dotyczy nawiązywania współpracy z pracodawcami, chociaż zdarza się, że w tym obszarze szkoły współpracują, na zasadzie dobrowolności, z cechami rzemiosł i z OHP.

W zakresie praktycznej nauki zawodu, uzupełnieniem działań szkoły są działania cechów rzemiosł. Są one zaangażowane w praktyczną naukę zawodu od strony pracodawcy (uczestniczą w zawarciu umowy młodocianego z pracodawcą i nadzorują przebieg nauki zawodu). Badanie wykazało przypadki współpracy cechów w wyszukiwaniu rzemieślników mogących przyjąć uczniów na praktyczną naukę zawodów, ale również zjawisko pewnej konkurencji o ucznia.

Działania równoległe do działań szkół zawodowych podejmują Ochotnicze Hufce Pracy. Obydwa systemy się wzajemnie dopełniają. Jeżeli szkoła współpracuje z OHP, ta współpraca w zakresie nauki zawodu jest ściślejsza niż z innymi instytucjami – szkoła i OHP zastępują się lub uzupełniają w pozyskiwaniu pracodawców i nadzorowaniu postępów ucznia. Dodatkowym działaniem OHP, skierowanym nie tylko do uczniów mających trudności w nauce, ale do wszystkich, jest oferta informacji zawodowej i poradnictwa zawodowego dla młodzieży, które jest prowadzone m. in. we współpracy ze szkołami.

Badanie wykazało, że przedstawiciele organów prowadzących mają bardzo pobieżną i potoczną wiedzę na temat zapotrzebowania na zawody na lokalnym rynku pracy. Niektóre samorządy podejmują jednak działania polegające na organizowaniu platformy współpracy – spotkań, dyskusji a przede wszystkim wymiany informacji między systemem oświaty, a systemem rynku pracy (PUP, pracodawcy). Te inicjatywy warto promować jako dobre praktyki.

4. Założenia, cele i metody badania

Celem głównym badania było:

Dostarczenie informacji na temat współpracy szkół zawodowych z wybranymi podmiotami rynku pracy

Badanie miało zatem cel eksploracyjny. Osiągnięciu celu głównego badania służyć miała realizacja **celów szczegółowych**.

Cele szczegółowe badania odnosiły się do kwestii:

- współpracy szkół z:
 - pracodawcami
 - i innymi podmiotami rynku pracy.
- oraz współpracy innych podmiotów rynku pracy ze szkołami oraz udziału innych instytucji i organizacji rynku pracy we współpracy szkół z pracodawcami.

4.1. Cel szczegółowy – Badanie współpracy szkół z pracodawcami

Ten cel szczegółowy został dodatkowo podzielony na dwa tematy badawcze:

1. współpracę szkół z pracodawcami,
2. brak współpracy szkół z pracodawcami.

W ramach niniejszego celu szczegółowego badanie objęło niżej opisane problemy badawcze.

W odniesieniu do **szkół aktualnie współpracujących z pracodawcami**:

Diagnoza:

- zakresu,
- form i metod
- oraz skuteczności

współpracy szkół zawodowych z pracodawcami z lokalnych rynków pracy.

Analiza zakresu proponowanych działań i rozwiązań, w tym m.in.

- wymiany informacji,
- organizacji staży i praktyk,
- wskazywania kierunków działań,
- monitorowania i prognozowania sytuacji na rynku pracy,
- doradztwa zawodowego itp.

Analiza współpracy szkół z instytucjami i organizacjami rynku pracy.

1. Dane dotyczące współpracy
 - a. liczba uczniów biorących udział w stażach, praktykach i innych formach nauki zawodu organizowanych w ramach współpracy z pracodawcami,
 - b. liczba kierunków nauki zawodu (liczba profilowanych klas),
 - c. charakterystyka klas, dla których organizowane są formy nauki zawodu u pracodawców.
2. Opis form nauki zawodu realizowanych we współpracy szkół z pracodawcami
 - a. występujące formy współpracy (liczba, rodzaj),
 - b. zakres merytoryczny,
 - c. sposoby organizacji,
 - d. sposoby ewaluacji form nauki zawodu.
3. ***Dodatkowo uwzględniono następujące możliwe obszary współpracy:***
 - a. ***umowy z pracodawcami dotyczące kształcenia na potrzeby danego pracodawcy***
 - b. ***udział pracodawców (praktyków) w prowadzeniu praktycznych zajęć szkolnych***
 - c. ***wszelkie formy współpracy bez formalnej umowy***
4. Ocena współpracy szkół zawodowych z pracodawcami
 - a. doświadczenia szkół zawodowych - liczba podejmowanych inicjatyw w celu nawiązania współpracy szkoły z pracodawcą, które:

- i. zakończyły się sukcesem i współpraca trwa,
 - ii. współpraca została podjęta, ale nie jest kontynuowana,
 - iii. mimo prowadzonych rozmów, nie doszło do współpracy
- b. ocena wartości edukacyjnej i praktycznej współpracy,
 - c. słabe i mocne strony prowadzonej współpracy,
 - d. decyzyjność dotycząca rozpoczęcia/zakończenia współpracy,
 - e. monitoring współpracy,
 - f. liczba pracodawców, z którymi współpracuje szkoła,
 - g. liczba absolwentów, którzy brali udział w stażach/ praktykach i innych formach nauki zawodu i zostali zatrudnieni przez współpracującego pracodawcę,
 - h. rodzaje monitoringu zatrudnienia absolwentów przez pracodawców współpracujących ze szkołą.

Dodatkowo pogłębiono badania o następujące zagadnienia:

- a. ***okoliczności i sposób nawiązania współpracy***
- b. ***oczekiwania i obawy stron***
- c. ***sposób zachęcenia pracodawców do współpracy***
- d. ***finansowanie kosztów kształcenia***
- e. ***wpływ współpracy na reorientację praktyczną kształcenia zawodowego***
- f. ***charakterystyka i efekty współpracy w zakresie zajęć praktycznych***
- g. ***charakterystyka i efekty współpracy w zakresie praktyk zawodowych***
- h. ***realizacja przez szkoły projektów w ramach Działania 9.2 Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki i jej związek ze współpracą z pracodawcami.***

W odpowiedzi na potrzeby Zamawiającego, zakres badania został dodatkowo rozszerzony o analizę dwóch problemów:

I. System szkolnictwa zawodowego nie jest powiązany z nadawaniem uprawnień zawodowych. Uprawnienia do wykonywania zawodu są nadawane przez stowarzyszenia branżowe lub cechy, w w ramach odrębnego kursu i egzaminu, za opłatą. Absolwent, po ukończeniu szkoły zawodowej, nie może podjąć pracy w zawodzie, dopóki nie ukończy kursu i nie zda egzaminu:

- na własny koszt,
- na koszt pracodawcy – o ile ten będzie chciał zatrudnić osobę bez uprawnień i ponieść koszty ich uzyskania,
- na koszt powiatowego urzędu pracy.

Ostatnie rozwiązanie wymusza rejestrację w PUP jako bezrobotny i oznacza finansowanie części kształcenia nadal ze środków publicznych, w praktyce w dyspozycji starostwa powiatowego, ale z z części przeznaczanej na politykę rynku pracy a nie z części przeznaczanej na szkolnictwo.

Sformułowano więc dodatkowe pytania badawcze:

- *Jakie rozwiązania problemu niewłączenia uprawnień zawodowych do systemu oświaty znajdują absolwenci, szkoły, pracodawcy i instytucje rynku pracy?*
- *Czy do stosowanych rozwiązań należą porozumienia o współpracy w zakresie kształcenia? Jeżeli tak, kto ponosi koszty uzyskiwania uprawnień?*
- *Jakie rozwiązania są pożądane przez poszczególne zainteresowane strony?*
- *Czy można zaproponować rozwiązanie satysfakcjonujące wszystkie zainteresowane strony? Jeżeli tak – jakie?*

II. Obserwacje Zamawiającego oraz wyniki badań¹ wskazywały, że dochodzi do przypadków, gdy pracodawca nie wypełnia warunków umowy i nie realizuje programu praktyk, nie daje zajęcia praktykantom lub nawet wykorzystuje ich powierzając im tylko prace porządkowe. Zbadanie skali tego problemu wymagałoby badania ilościowego wśród uczestników praktyk. Dlatego zaproponowano rozpoznanie problemu technikami jakościowymi za pomocą pytania badawczego:

1. Czy *dochodzi do wykorzystywania uczniów odbywających praktyki zawodowe jako taniej siły roboczej w miejsce realizacji programu praktyk? Jeżeli tak, to czy w opinii zainteresowanych stron jest to problem o znaczącej skali? W jaki sposób można mu przeciwdziałać?*
2. Możliwość rozwoju współpracy z pracodawcami w regionie w opinii szkół zawodowych
 - a. charakterystyka planów rozwoju współpracy,
 - b. ocena zapotrzebowania na współpracę,
 - c. sposoby dopasowania rodzajów form nauki zawodu do potrzeb rynku pracy.

Dodatkowo uwzględniono kwestie:

- d. adekwatności zawodów, w których kształcą szkoły do potrzeb rynku pracy
 - e. sprawdzania zdolności do danego zawodu na etapie rekrutacji
3. Współpraca szkół z instytucjami oraz organizacjami rynku pracy
 - a. rodzaje instytucji i organizacji, z którymi współpracuje szkoła,

¹ Por.: *Ocena stopnia zainteresowania pracodawców współpracą z placówkami kształcenia zawodowego w zakresie praktycznych form nauczania i przygotowania zawodowego w kontekście wdrażania Działania 9.2 PO KL*, badanie w województwie kujawsko-pomorskim, PSDB i CRSB, Warszawa, 2010. s. 89; *Nauka zawodu. Szkoła czy pracodawca? Raport z badania praktycznej nauki zawodu realizowanej przez małopolskich przedsiębiorców*, na zlecenie Wojewódzkiego Urzędu Pracy w Krakowie w ramach projektu Małopolskie Obserwatorium Rynku Pracy i Edukacji, Kraków 2009, s. 28.

- b. rodzaje i zakres współpracy,
- c. decyzyjność dotycząca rozpoczęcia/zakończenia współpracy,
- d. ocena wartości współpracy,
- e. charakterystyka dalszych planów rozwoju współpracy.

Dodatkowo uwzględniono następujące możliwe obszary współpracy:

- f. podejmowanie decyzji o prowadzeniu kształcenia w określonych zawodach, a polityka edukacyjna i zatrudnieniowa władz lokalnych
- g. doradztwo i poradnictwo zawodowe
- h. doksztalcanie specjalistyczne
- i. wsparcie uczniów w zakresie rozwoju kompetencji niezbędnych do poszukiwania i podjęcia pracy
- j. targi pracy

W odniesieniu do **szkół aktualnie niewspółpracujących z pracodawcami:**

Diagnoza przyczyn braku współpracy między szkołami, a pracodawcami z lokalnych rynków pracy. Analiza zakresu podejmowanych inicjatyw w tym zakresie.

Analiza współpracy szkół z instytucjami i organizacjami rynku pracy.

1. Identyfikacja powodów braku współpracy szkół z pracodawcami
 - a. liczba podejmowanych inicjatyw w celu nawiązania współpracy szkoły z pracodawcą,
 - b. doświadczenia szkół dotyczące współpracy,
 - c. ocena zapotrzebowania na współpracę,
 - d. oczekiwania szkoły wobec współpracy z pracodawcami,
 - e. opinia szkół o rodzajach i zakresie współpracy proponowanej przez pracodawców.
2. Możliwość rozwoju współpracy z pracodawcami w regionie w opinii szkół zawodowych
 - a. charakterystyka planów rozwoju współpracy,
 - b. ocena możliwości formalnych współpracy z pracodawcami,
 - c. ocena możliwości dopasowania oczekiwań szkoły wobec współpracy z pracodawcami z możliwościami i oczekiwaniami pracodawców.
3. Współpraca szkół z instytucjami oraz organizacjami rynku pracy
 - a. rodzaje instytucji i organizacji, z którymi współpracuje szkoła,
 - b. rodzaje i zakres współpracy,
 - c. decyzyjność dotycząca rozpoczęcia/zakończenia współpracy,

- d. ocena wartości współpracy,
- e. charakterystyka dalszych planów rozwoju współpracy.

Dodatkowo uwzględniono następujące możliwe obszary współpracy:

- f. podejmowanie decyzji o prowadzeniu kształcenia w określonych zawodach, a polityka edukacyjna i zatrudnieniowa władz lokalnych
 - g. doradztwo i poradnictwo zawodowe
 - h. doksztalcanie specjalistyczne
 - i. wsparcie uczniów w zakresie rozwoju kompetencji niezbędnych do poszukiwania i podjęcia pracy
 - j. targi pracy.
- ***Jakie rozwiązania problemu niewłączenia uprawnień zawodowych do systemu oświaty znajdują absolwenci, szkoły i instytucje rynku pracy?***
 - ***Czy do stosowanych rozwiązań należą porozumienia (np. z IRP) o współpracy w zakresie kształcenia? Jeżeli tak, kto ponosi koszty uzyskiwania uprawnień?***
 - ***Jakie rozwiązania są pożądane przez poszczególne zainteresowane strony?***
 - ***Czy można zaproponować rozwiązanie satysfakcjonujące wszystkie zainteresowane strony? Jeżeli tak – jakie?***

4.2. Cel szczegółowy – Badanie współpracy instytucji oraz organizacji rynku pracy ze szkołami

Diagnoza

- zakresu,
- form i metod
- oraz skuteczności

współpracy organizacji rynku pracy ze szkołami zawodowymi.

Analiza zakresu proponowanych działań i rozwiązań, w tym m.in.:

- wymiany informacji,
- wskazywanie kierunków działań,
- monitorowania i prognozowania sytuacji na rynku pracy,
- doradztwa zawodowego itp.

1. Opis form współpracy organizacji rynku pracy ze szkołami zawodowymi

- a. występujące formy współpracy (liczba, rodzaj), z uwzględnieniem typów szkół (zasadnicze zawodowe, technikum, technikum uzupełniające, policealne zawodowe),
 - b. zakres merytoryczny,
 - c. sposoby organizacji.
2. Ocena współpracy organizacji rynku pracy ze szkołami
- a. doświadczenia organizacji - liczba podejmowanych inicjatyw w celu nawiązania współpracy ze szkołą które:
 - i. zakończyły się sukcesem i współpraca trwa,
 - ii. współpraca została podjęta, ale nie jest kontynuowana,
 - iii. mimo prowadzonych rozmów, nie doszło do współpracy
 - b. identyfikacja powodów braku współpracy,
 - c. ocena wartości edukacyjnej i praktycznej współpracy,
 - d. decyzyjność dotycząca rozpoczęcia/zakończenia współpracy,
 - e. monitoring współpracy.
3. Możliwość rozwoju współpracy organizacji rynku pracy ze szkołami
- a. charakterystyka planów rozwoju współpracy,
 - b. ocena zapotrzebowania na współpracę.

Dodatkowo uwzględniono następujące możliwe obszary współpracy ze szkołami:

- c. podejmowanie decyzji o prowadzeniu kształcenia w określonych zawodach a polityka edukacyjna i zatrudnieniowa władz lokalnych
 - d. doradztwo i poradnictwo zawodowe
 - e. doksztalcenie specjalistyczne
 - f. wsparcie uczniów w zakresie rozwoju kompetencji niezbędnych do poszukiwania i podjęcia pracy
 - g. targi pracy
 - h. Jakie rozwiązania problemu niewłączenia uprawnień zawodowych do systemu oświaty znajdują absolwenci, szkoły, pracodawcy i instytucje rynku pracy?
- ***Czy do stosowanych rozwiązań należą porozumienia o współpracy w zakresie kształcenia? Jeżeli tak, kto ponosi koszty uzyskiwania uprawnień?***
 - ***Jakie rozwiązania są pożądane przez poszczególne zainteresowane strony?***
 - ***Czy można zaproponować rozwiązanie satysfakcjonujące wszystkie zainteresowane strony? Jeżeli tak – jakie?***

W ramach tego obszaru przedmiotem badania był także **udział instytucji oraz organizacji rynku pracy we współpracy szkół z pracodawcami.**

Identyfikacja udziału innych instytucji i organizacji działających na rynku pracy, takich jak:

- Powiatowe Urzędy Pracy,
- Starostwo Powiatowe,
- Urząd Miasta/Gminy,
- lokalne organizacje pozarządowe zajmujące się problematyką bezrobocia,
- przedstawiciele lokalnych prywatnych agencji zatrudnienia,
- szkolne ośrodki kariery,
- poradnie psychologiczno-pedagogiczne,
- Ochotnicze Hufce Pracy,
- Gminne Centra Informacji,
- lokalne Kluby Pracy,

we współpracy szkół zawodowych z pracodawcami.

1. Udział organizacji i instytucji działających na lokalnym rynku pracy w nawiązywaniu współpracy szkół z pracodawcami - charakterystyka działań podejmowanych w tym zakresie tj. identyfikacja strony inicjującej, metod i procedur dalszego działania,
2. Monitoring współpracy szkół z pracodawcami prowadzony przez przedstawicieli instytucji / organizacji działających na lokalnym rynku pracy,
3. Rodzaj analiz prowadzonych przez organizacje dotyczących współpracy szkół z pracodawcami.

Dodatkowo uwzględniono następujące możliwe obszary współpracy z pracodawcami:

- a. Pośrednictwo pracy,
- b. Kształcenie zawodowe
- c. Doradztwo zawodowe
- d. Samorządowe programy preferencyjne dla większych pracodawców

W badaniu zostały uwzględnione opinie innych instytucji i organizacji działających na rynku pracy, takich jak: Powiatowe Urzędy Pracy, Starostwo Powiatowe, Urząd Miasta/Gminy, lokalne organizacje pozarządowe zajmujące się problematyką bezrobocia, przedstawiciele lokalnych prywatnych agencji zatrudnienia, szkolne ośrodki kariery, poradnie psychologiczno-pedagogiczne, Ochotnicze Hufce Pracy, Gminne Centra Informacji, lokalne Kluby Pracy.

4.3. Cele aplikacyjne

Oprócz wartości poznawczych, badanie w zamierzeniu powinno także wnieść wartości użyteczne. W przypadku tego badania **cele aplikacyjne** zostały zdefiniowane w następujący sposób:

1. Wypracowanie wniosków i rekomendacji związanych z diagnozą współpracy szkół zawodowych z podmiotami rynku pracy:
 - a. dla pracodawców,
 - b. dla podmiotów odpowiedzialnych za rozwój szkolnictwa zawodowego (w szczególności za tworzenie poszczególnych form nauki zawodu) w powiatach i na terenie całego województwa mazowieckiego,
 - c. dla dyrektorów szkół zawodowych.
2. Stworzenie oraz zweryfikowanie w praktyce koncepcji, metodologii oraz narzędzi badawczych pozwalających na prowadzenie przyszłych badań w województwie mazowieckim oraz na wypracowanie modelu współpracy między szkołami zawodowymi, a podmiotami rynku pracy.

5. Przebieg badania

Niniejsze badanie zostało przeprowadzone techniką indywidualnego wywiadu pogłębionego.

Technika ta jest klasyczną techniką badań jakościowych. Dysponujący listą pytań badacz ma w trakcie rozmowy możliwość dopasowania przebiegu rozmowy do wiedzy i kompetencji respondenta, uzyskując pogłębione bądź uzupełniające informacje, rozszerzające obszar badawczy. Należy podkreślić, iż choć scenariusz rozmowy przybiera postać listy pytań, nie oczekuje się, by badacz zadał je w dokładnie takim samym brzmieniu. Co więcej, kolejność zagadnień poruszanych w ramach takiej rozmowy może się zmieniać, co oznacza możliwość dobrego dostosowania tej techniki do logiki konwersacji wywiadowcy i rozmówca. Jak stwierdza Gilbert A. Churchill,

„swoboda, jaką wywiady pogłębione pozostawiają prowadzącemu, odzwierciedla główne zalety i mankamenty metody. Doświadczony ankieter, nie ograniczając respondenta do ustalonego zestawu odpowiedzi i ostrożnie sondując reakcje respondenta, powinien być w stanie uzyskać bardziej trafny obraz prawdziwego stanowiska respondenta w jakiejś sprawie”²

Inni autorzy wskazują, że wywiady indywidualne są szczególnie przydatne w sytuacjach, gdy badacz chce poznać dokładnie poglądy ankietowanego oraz gdy przedmiotem badania jest proces, który musi zostać szczegółowo opisany.³

Technika wywiadu pogłębionego jest zdecydowanie najbardziej adekwatna, by uzyskać pogłębione opinie dyrektorów i innych pracowników szkół zawodowych oraz przedstawicieli podmiotów rynku pracy. W wywiadach poruszano takie kwestie, jak rozpoczęcie współpracy z instytucjami, jej przebieg oraz ocena. Chodziło zatem o rozpoznanie przebiegu procesów. Co więcej, badanie miało charakter eksploracyjny. W takiej sytuacji indywidualny wywiad pogłębiony pozwalał na najlepsze rozpoznanie i zrozumienie przedmiotu badania.

Pierwotnie realizacja badania była planowana jedynie w powiecie radomskim, jednak ze względu na trudności w dostępie do szkół z tego terenu została podjęta decyzja o rozszerzeniu obszaru badawczego na miasto Radom. Wywiady zostały zrealizowane w następujących kategoriach respondentów, którzy zostali dobrani w sposób **celowy**:

- ▶ Dyrektorzy (lub inni pracownicy przez nich wskazani) szkół zawodowych

Tabela 1. Lista szkół, w których zostało przeprowadzone badanie

L.p.	Szkoła /zespół szkół
1.	Zespół Szkół Ponadgimnazjalnych w Chwałowicach (powiat radomski) <ul style="list-style-type: none">• Technikum
2.	Zespół Szkół Ponadgimnazjalnych nr 1 w Pionkach (powiat radomski) <ul style="list-style-type: none">• Technikum• Technikum Uzupełniające• ZSZ
3.	Zespół Szkół Technicznych im. Tadeusza Kościuszki w Radomiu <ul style="list-style-type: none">• Technikum

² Gilbert A. Churchill (2002), *Podstawy metodologiczne*. PWN, Warszawa, 2002, str. 310.

³ Paul Hague, Nick Hague, Carol-Ann Morgan (2005), *Badania rynkowe w praktyce*, Onepress, Warszawa, 2004, str. 64-65.

L.p.	Szkoła / zespół szkół
4.	<ul style="list-style-type: none">• ZSZ Zespół Szkół Ekonomicznych w Radomiu <ul style="list-style-type: none">• Technikum• ZSZ
5.	Zespół Szkół Samochodowych w Radomiu <ul style="list-style-type: none">• Technikum• Technikum na podbudowie ZSZ• Technikum dla dorosłych• ZSZ
6.	Zespół Szkół Elektronicznych im. Bohaterów Westerplatte w Radomiu <ul style="list-style-type: none">• Technikum• Technikum Uzupełniające• ZSZ
7.	Zespół Odzieżowych, Stylizacji i Usług w Radomiu <ul style="list-style-type: none">• Technikum• Technikum Uzupełniające• ZSZ
8.	Zespół Szkół Budowlanych w Radomiu <ul style="list-style-type: none">• Technikum• Technikum Uzupełniające• Technikum Uzupełniające dla Dorosłych• ZSZ• ZSZ dla Dorosłych
9.	Zespół Szkół Agrotechnicznych i Gospodarki Żywnościowej <ul style="list-style-type: none">• Technikum• Technikum Uzupełniające• ZSZ

► Przedstawiciele innych podmiotów rynku pracy

Tabela 2. Lista instytucji rynku pracy objętych badaniem

L.p.	Instytucja
1.	Starostwo Powiatowe w Radomiu – Wydział Edukacji
2.	Powiatowy Urząd Pracy w Radomiu, Dział Pośrednictwa Pracy
3.	Gminne Centrum Informacji w Pionkach (powiat radomski)
4.	Szkolny Ośrodek Kariery przy Zespół Szkół Technicznych w Radomiu
5.	Młodzieżowe Biuro Pracy OHP w Radomiu
6.	Klub Pracy OHP w Radomiu
7.	Powiatowy Urząd Pracy - koordynator projektu PO KL realizowanego przez PUP

6. Wyniki badań

6.1. Charakterystyka szkolnictwa zawodowego i ocena adekwatności kształcenia do potrzeb rynku pracy

W 2010 roku w powiecie radomskim działało 5 placówek (szkół i zespołów szkół zawodowych), w tym po dwie w Pionkach i Chwałowicach oraz jedna w Iłży. Uczęszczało do nich 1 284 uczniów. Szkoły prowadziły kształcenie na 31 kierunkach. Najwięcej osób uczyło się na kierunku technik informatyk (234 uczniów), na drugim miejscu znalazł się technik hotelarstwa (115). Powyżej 100 uczniów kształciło się także na kierunku technik mechanik (114 uczniów). Najmniej popularnymi zawodami były: blacharz samochodowy, cukiernik, rzeźnik wędliniarz oraz sprzedawca, w których kształcili się pojedynczy uczniowie. Ogólna liczba absolwentów zasadniczych szkół zawodowych lub techników, którzy otrzymali świadectwo w 2010 roku, wynosiła 327 osób. Wśród nich najwięcej absolwentów otrzymało dyplom na kierunkach technik hotelarstwa (50), technik informatyk (38), technik mechanik (32). Wśród absolwentów zasadniczych szkół zawodowych najwięcej świadectw było w zawodzie mechanik pojazdów samochodowych (27).

Tabela 3. Lista szkół w powiecie radomskim

Miejscowość	Nazwa organizacji (szkoła lub zespół szkół)	Nazwa szkoły	Zawód	Liczba uczniów	Liczba absolwentów, którzy otrzymali świadectwo w 2010 r.
Chwałowice	Centrum Kształcenia Ustawicznego w Chwałowicach	Technikum Uzupełniające w Chwałowicach	Rolnik	6	0
			Technik informatyk	9	0
	Zespół Szkół Ponadgimnazjalnych im. Bohaterów Ziemi Iłżeckiej w Chwałowicach	Technikum Chwałowicach	Technik rolnik	6	0
			Technik agrobiznesu	28	0
Iłża	Zespół Szkół Ponadgimnazjalnych w Iłży	Technikum w Iłży	Technik mechanik	67	26
			Technik obsługi turystycznej	14	0
			Technik handlowiec	71	29
			Technik pojazdów samochodowych	43	0
			Technik elektronik	18	10
			Technik informatyk	122	18
		Zasadnicza Szkoła Zawodowa w Iłży	Fryzjer	8	2
			Mechanik pojazdów samochodowych	63	25
			Kucharz małej gastronomii	3	0
			Rzeźnik-wędliniarz	1	6
			Cukiernik	7	8
			Murarz	8	2
			Stolarz	5	0
Sprzedawca	n.d	1			
Piekarz	2	0			

Miejscowość	Nazwa organizacji (szkoła lub zespół szkół)	Nazwa szkoły	Zawód	Liczba uczniów	Liczba absolwentów, którzy otrzymali świadectwo w 2010 r.
Pionki	Zespół Szkół Ponadgimnazjalnych Nr 1 w Pionkach	I Technikum Uzupelniające w Pionkach	Kucharz	17	0
			Technik mechanik	47	6
		I Technikum w Pionkach	Technik logistyki	55	13
			Kelner	77	19
			Technik żywienia i gospodarstwa domowego	40	0
			Technik hotelarstwa	115	50
			Technolog robót wykończeniowych w budownictwie	63	0
		I Zasadnicza Szkoła Zawodowa w Pionkach	Cukiernik	1	1
			Sprzedawca	1	0
			Lakiernik	2	0
	Fryzjer		16	1	
	Kucharz małej gastronomii		35	24	
	Mechanik pojazdów samochodowych		11	2	
	Blacharz samochodowy		1	0	
	Zespół Szkół Ponadgimnazjalnych Nr 2 w Pionkach	II Technikum w Pionkach	Technik informatyk	103	20
			Technik ekonomista	72	14
			Technik elektryk	9	0
Technik teleinformatyk			13	0	
Technik elektronik			45	28	
II Zasadnicza Szkoła Zawodowa w Pionkach		Monter-elektronik	40	0	
		Monter instalacji i urządzeń sanitarnych	40	0	

Źródło: SIO stan na 30 września 2010r

Tabela 4. Liczba uczniów i absolwentów szkół w powiecie radomskim według zawodów.

Zawód	Liczba uczniów	Liczba absolwentów
Technik informatyk	234	38
Technik hotelarstwa	115	50
Technik mechanik	114	32
Kelner	77	19
Mechanik pojazdów samochodowych	74	27
Technik ekonomista	72	28
Technik handlowiec	71	29
Technik elektronik	63	28
Technolog robót wykończeniowych w budownictwie	63	0
Technik logistyki	55	13
Technik pojazdów samochodowych	43	0
Monter instalacji i urządzeń sanitarnych	40	0
Monter-elektronik	40	0
Technik żywienia i gospodarstwa domowego	40	0
Kucharz małej gastronomii	38	24
Technik agrobiznesu	28	0
Fryzjer	24	3
Kucharz	17	0
Technik obsługi turystycznej	14	0
Technik teleinformatyk	13	0

Technik elektryk		9	0
Cukiernik		8	3
Murarz		8	2
Rolnik		6	0
Technik rolnik		6	0
Stolarz		5	0
Lakiernik		2	0
Piekarz		2	0
Rzeźnik-wędliniarz		1	6
Sprzedawca		1	1
Blacharz samochodowy		1	0
Operator obrabiarek skrawających	n.d		24
Suma		1284	327

Źródło: SIO stan na 30 września 2010r

W 2010 roku w **Radomiu** działało 14 placówek, które oferowały kształcenie zawodowe na 63 kierunkach. Ogółem w technikach i szkołach zawodowych w Radomiu w 2010 roku uczyło się 8655 osób. Najwięcej uczniów kształciło się w kierunku technik usług fryzjerskich (695 uczniów), technik informatyk (605) oraz technik budownictwa (533). W przypadku szkół zasadniczych najwięcej osób kształciło się w zawodzie fryzjer (393 osoby), mechanik pojazdów samochodowych (253) oraz kucharz małej gastronomii (226). W 2010 roku świadectwo ukończenia szkoły otrzymało ogółem 2053 uczniów. Najwięcej absolwentów odnotowano na kierunku technik mechanik (211 osób), kucharz małej gastronomii (137), technik usług fryzjerskich (100) oraz fryzjer (100).

Przedstawione poniżej dane z SIO w kilku przypadkach odbiegają od stanu, jaki został stwierdzony na podstawie wizyty badacza w szkole. Rozbieżności dotyczą Zespołu Szkół Odzieżowych, Usług i Stylizacji, gdzie od 2009 roku działają kierunki fototechnik i technik organizacji reklamy, jednak według danych SIO na tych kierunkach nie ma uczniów. Z kolei z informacji przekazanych przez dyrektora Zespołu Szkół Samochodowych wynika, że w technikum prowadzone jest kształcenie na kierunkach technik pojazdów samochodowych oraz technik spedytor. W danych SIO technik spedytor nie figuruje.

Tabela 5. Lista szkół w Radomiu

Nazwa organizacji (zespół szkół lub szkoła)	Nazwa szkoły	Zawód	Liczba uczniów	Liczba absolwentów w, którzy otrzymali świadectwo w 2010 r.
Centrum Kształcenia Ustawicznego W Radomiu	Technikum Uzupełniające dla Dorosłych w Radomiu	Technik elektryk	52	0
		Technik handlowiec	61	0
		Technik mechanik	90	23
Szkoły ZDZ w Kielcach	Niepubliczna Zasadnicza Szkoła Zawodowa dla Dorosłych w Radomiu ZDZ w Kielcach	Kucharz małej gastronomii	18	11
		Fryzjer	8	10
	Niepubliczna Zasadnicza Szkoła Zawodowa w Radomiu ZDZ w Kielcach	Kucharz małej gastronomii	26	14
		Kucharz	19	11
	Niepubliczne Technikum Uzupełniające dla Dorosłych w Radomiu ZDZ w Kielcach	Technik usług fryzjerskich	19	0
		Niepubliczne Technikum w Radomiu ZDZ w Kielcach	Kelner	28
	Kucharz		35	9
Technik hotelarstwa	55		20	
Technik informatyk	63		14	

		Technik usług fryzjerskich	7	16
		Technik żywienia i gospodarstwa domowego	22	0
Specjalny Ośrodek Szkolno Wychowawczy w Radomiu	Zasadnicza Szkoła Zawodowa nr. 3	Blacharz samochodowy	32	7
		Cukiernik	7	9
		Fryzjer	7	7
		Introligator	14	8
		Kucharz małej gastronomii	6	9
		Malarz-tapeciarz	21	5
		Pracownik pomocniczy obsługi hotelowej	31	0
		Tapicer	15	0
Specjalny Ośrodek Szkolno-Wychowawczy dla Dzieci Nieśłyszących	Technikum Uzupełniające - Specjalne	Kucharz	87	0
	Zasadnicza Szkoła Zawodowa	Kucharz małej gastronomii	71	11
Technikum Uzupełniające dla Dorosłych TWP w Radomiu	Technikum Uzupełniające dla Dorosłych TWP w Radomiu	Technik elektryk	0	17
		Technik usług fryzjerskich	51	19
		Technik handlowiec	32	15
Zespół Szkół Agrotechnicznych i Gospodarki Żywnościowej w Radomiu	Technikum Uzupełniające w Radomiu	Technik mechanizacji rolnictwa	40	0
		Technik ogrodnik	118	0
	Technikum w Radomiu	Technik agrobiznesu	109	25
		Technik architektury krajobrazu	180	33
		Technik mechanizacji rolnictwa	20	27
		Technik żywienia i gospodarstwa domowego	15	31
	Zasadnicza Szkoła Zawodowa w Radomiu	Kucharz małej gastronomii	81	0
		Mechanik-operator pojazdów i maszyn rolniczych	76	32
		Ogrodnik	10	29
Zespół Szkół Budowlanych w Radomiu	Technikum uzupełniające dla dorosłych w Radomiu	Technik budownictwa	34	10
	Technikum uzupełniające w Radomiu	Technik budownictwa	376	8
		Technik urządzeń sanitarnych	96	2
	Technikum w Radomiu	Technik architektury krajobrazu	73	0
		Technik budownictwa	125	56
		Technik drogownictwa	47	22
		Technik geodeta	19	0
		Technik ochrony środowiska	10	33
		Technik urządzeń sanitarnych	43	0
	Zasadnicza Szkoła Zawodowa dla dorosłych w Radomiu	Kucharz małej gastronomii	65	0
		Sprzedawca	33	0
	Zasadnicza Szkoła Zawodowa w Radomiu	Betoniarz-zbrojarz	15	11
		Cieśla	35	20
		Dekarz	88	20
		Kucharz małej gastronomii	86	13
		Malarz-tapeciarz	152	11
		Monter instalacji i urządzeń sanitarnych	12	26
Murarz		358	28	
Posadzkarz		74	54	
Sprzedawca		22	7	
Stolarz		50	23	

Zespół Szkół Ekonomicznych w Radomiu	Technikum w Radomiu	Technik ekonomista	8	49
		Technik handlowiec	280	23
		Technik usług pocztowych i telekomunikacyjnych	224	28
	Zasadnicza szkoła zawodowa w Radomiu	Sprzedawca	113	28
Zespół Szkół Elektronicznych w Radomiu	Technikum uzupełniające w Radomiu	Technik urządzeń audiowizualnych	72	0
	Technikum w Radomiu	Technik elektronik	57	52
		Technik informatyk	162	31
		Technik teleinformatyk	58	26
	Zasadnicza Szkoła Zawodowa w Radomiu	Monter-elektronik	97	19
Zespół Szkół Odzieżowych Stylizacji i Usług w Radomiu	Technikum Uzupełniające w Radomiu	Technik technologii odzieży	0	0
	Technikum w Radomiu	Fototechnik	0	0
		Technik organizacji reklamy	14	0
		Technik technologii odzieży	0	42
	Zasadnicza Szkoła Zawodowa w Radomiu	Krawiec	74	22
Zespół Szkół Samochodowych w Radomiu	Technikum dla Dorosłych w Radomiu	Technik mechanik	84	13
		Technik pojazdów samochodowych	375	0
	Technikum na podbudowie Zasadniczej Szkoły Zawodowej w Radomiu	Technik mechanik	59	21
		Technik pojazdów samochodowych	110	0
	Technikum w Radomiu	Technik mechanik	176	98
		Technik pojazdów samochodowych	106	0
	Zasadnicza Szkoła Zawodowa w Radomiu	Blacharz samochodowy	51	15
		Elektromechanik pojazdów samochodowych	104	44
Mechanik pojazdów samochodowych		243	53	
Zespół Szkół Spożywczych i Hotelarskich w Radomiu	Technikum Uzupełniające w Radomiu	Kucharz	60	23
	Technikum w Radomiu	Technik technologii żywności	155	16
		Kelner	236	0
		Technik hotelarstwa	153	59
		Technik obsługi turystycznej	125	0
		Technik organizacji usług gastronomicznych	28	25
		Technik żywienia i gospodarstwa domowego	0	51
	Zasadnicza Szkoła Zawodowa w Radomiu	Cukiernik	132	27
		Kucharz małej gastronomii	308	79
Piekarz		92	9	
Zespół Szkół Technicznych w Radomiu	Technikum	Rzeźnik-wędliniarz	115	6
		Technik elektryk	27	44
		Technik informatyk	88	0
		Technik mechanik	18	26
		Technik mechatronik	29	31
			189	0
Zasadnicza Szkoła Zawodowa	Elektryk	3	26	
Zespół Szkół Zawodowych w Radomiu	Technikum o 4-letnim okresie nauczania w Radomiu	Technik informatyk	11	0
		Technik mechanik	0	0
		Technik usług fryzjerskich	116	25
	Technikum Uzupełniające Dienne w Radomiu	Technik obuwnik	0	0
		Technik technologii odzieży	106	9
	Technik technologii wyrobów skórzanych	3	0	

	Technikum Uzupełniające o 3-letnim okresie nauczania w Radomiu	Technik usług fryzjerskich	17	3
		Technik mechanik	45	12
		Technik mechanik	9	17
		Technik usług fryzjerskich	183	6
		Technik usług fryzjerskich	27	23
	Technikum Uzupełniające Zaoczne w Radomiu	Technik obuwnik	19	6
		Technik technologii odzieży	144	0
		Technik technologii wyrobów skórzanych	234	0
		Technik usług fryzjerskich	10	8
	Technikum w Radomiu	Technik analityk	32	29
		Technik obuwnik	0	8
		Technik technologii odzieży	77	0
		Technik technologii wyrobów skórzanych	24	9
		Technik usług fryzjerskich	34	0
	Zasadnicza Szkoła Zawodowa w Radomiu	Błacharz samochodowy	0	7
		Elektromechanik pojazdów samochodowych	0	0
		Fryzjer	0	30
		Fryzjer	0	53
		Kaletnik	0	0
		Krawiec	0	0
		Lakiernik	0	14
		Mechanik automatyki przemysłowej i urządzeń precyzyjnych	0	7
		Mechanik pojazdów samochodowych	0	16
Obuwnik		0	0	
Operator obrabiarek skrawających		0	12	
Tapicer		0	11	

Źródło: SIO stan na 30 września 2010r

Tabela 6. Liczba uczniów i absolwentów szkół w Radomiu według zawodów

Zawód	Liczba uczniów	Liczba absolwentów
Technik usług fryzjerskich	659	100
Technik informatyk	605	45
Technik budownictwa	533	74
Technik pojazdów samochodowych	463	0
Technik żywienia i gospodarstwa domowego	423	82
Technik mechanik	411	210
Fryzjer	393	100
Technik ekonomista	358	49
Technik elektronik	280	52
Technik hotelarstwa	278	79
Technik elektryk	271	61
Mechanik pojazdów samochodowych	253	69
Kucharz małej gastronomii	226	137
Kucharz	191	43
Cukiernik	185	36
Fototechnik	162	0
Technik mechanizacji rolnictwa	160	27
Technik organizacji usług gastronomicznych	155	25
Technik technologii odzieży	154	51
Posadzkarz	152	54
Technik architektury krajobrazu	152	33

Zawód	Liczba uczniów	Liczba absolwentów
Technik handlowiec	135	38
Elektromechanik pojazdów samochodowych	129	44
Technik ochrony środowiska	125	33
Kelner	123	6
Technik mechatronik	115	31
Technik teleinformatyk	113	26
Blacharz samochodowy	108	29
Technik drogownictwa	96	22
Elektryk	88	26
Monter instalacji i urządzeń sanitarnych	88	26
Murarz	86	28
Technik geodeta	73	0
Monter-elektronik	72	19
Cieśla	65	20
Sprzedawca	60	35
Technik obsługi turystycznej	60	0
Technik organizacji reklamy	58	0
Technik urządzeń sanitarnych	57	2
Technik technologii żywności	51	16
Technik analityk	45	29
Betoniarz-zbrojarz	43	11
Malarz-tapeciarz	41	16
Technik agrobiznesu	40	25
Tapicer	34	11
Dekarz	33	20
Lakiernik	32	14
Technik ogrodnik	32	0
Piekarz	28	9
Operator obrabiarek skrawających	24	12
Technik usług pocztowych i telekomunikacyjnych	22	28
Pracownik pomocniczy obsługi hotelowej	21	0
Mechanik-operator pojazdów i maszyn rolniczych	15	32
Stolarz	12	23
Technik technologii wyrobów skórzanych	12	9
Kaletnik	10	0
Technik urządzeń audiowizualnych	8	0
Introligator	7	8
Technik obuwnik	3	14
Krawiec	0	22
Mechanik automatyki przemysłowej i urządzeń precyzyjnych	0	7
Rzeźnik-wędliniarz	0	6
Ogrodnik	n.d	29
Obuwnik	n.d	0
Brak danych	27	0
Suma końcowa	8655	2053

Źródło: SIO stan na 30 września 2010r

6.2. Informacje o radomskim rynku pracy na podstawie monitoringu zawodów

Dane gromadzone przez Powiatowy Urząd Pracy w systemie SYRIUSZ dostarczają informacji o liczbie osób bezrobotnych w zawodach ogółem i o liczbie absolwentów w zawodach na koniec pierwszego półrocza 2010 r., przy czym odnotowani absolwenci mogli skończyć szkołę w powiecie, w którym się zarejestrowali lub w innym powiecie. W takim ujęciu wysoki odsetek

osób bezrobotnych w danym zawodzie może być uznany za przesłankę do stwierdzenia, że prowadzenie kształcenia w tym zawodzie przy niezmięnionej liczbie uczniów jest ryzykowne.

Szkoły w Radomiu kształcą w bardzo wielu zawodach i w większości zawodów nie stwierdza się niedopasowania do potrzeb rynku pracy. Wprawdzie szkoły kształcą w aż 4 spośród 10 zawodów najliczniej deklarowanych przez bezrobotnych, ale tylko w dwóch zawodach – sprzedawca i ekonomista – liczby bezrobotnych absolwentów były wysokie, co sugeruje, że kształcenie w tych zawodach jest niezgodne z potrzebami lokalnego rynku pracy. Z drugiej strony w przypadku sprzedawców obserwowana jest także duża liczba ofert pracy napływających do urzędu. Tę sytuację można tłumaczyć na kilka sposobów: Po pierwsze, dane te mogą świadczyć o istnieniu w tym zawodzie zjawiska pracy nierejestrowanej. Bezrobotni mogą rejestrować się w urzędzie, a jednocześnie podejmować zatrudnienie w szarej strefie. Jest także możliwe, że występowanie zagrożenia bezrobociem przy jednoczesnym popycie na pracowników w przypadku sprzedawców może być wynikiem niedopasowania kwalifikacji bezrobotnych do wymagań pracodawców.

Tabela 7. Zawody, w których było zarejestrowanych nie mniej niż 4 absolwentów w powiecie m. Radom

Nazwa zawodu	Bezrobotni ogółem	Bezrobotni absolwenci-razem	Udział bezrobotnych absolwentów w %
Sprzedawca	2121	21	11,0%
Ekonomista	113	21	0,6%
Specjalista zastosowań informatyki	54	15	0,3%
Specjalista administracji publicznej	83	10	0,4%
Nauczyciel wychowania fizycznego	40	9	0,2%
Mechanik pojazdów samochodowych	66	8	0,3%
Fizjoterapeuta	27	8	0,1%
Pracownik biurowy [Zawód szkolny: Technik prac biurowych]	640	7	3,3%
Technik mechanik	122	7	0,6%
Pedagog	47	7	0,2%
Inżynier technologii chemicznej	31	7	0,2%
Specjalista do spraw organizacji usług gastronomicznych, hotelarskich i turystycznych	18	7	0,1%
Nauczyciel języka obcego	46	6	0,2%
Inżynier elektryk	18	6	0,1%
Asystent ekonomiczny [zawód szkolny: Technik ekonomista]	74	5	0,4%
Technik żywienia i gospodarstwa domowego	48	5	0,2%
Inżynier transportu [logistyk]	31	5	0,2%

Źródło: www.mz.praca.gov.pl; Monitoring Zawodów; powiat m. Radom; I półrocze 2010; Tabela 1.

Szkolnictwo zawodowe okazuje się jednak znacznie bardziej niedopasowane do rynku pracy, jeżeli uwzględnić łącznie Radom i powiat radomski. Ponieważ powiat radomski otacza miasto Radom, można więc przypuszczać, że część uczniów z powiatu radomskiego uczyła się w Radomiu. Zasadne jest więc łączne interpretowanie danych z tych dwóch powiatów.

Największe bezrobocie wśród absolwentów notuje się w tych powiatach, w których jest najtrudniej o pracę nie tylko absolwentom. Należy do nich powiat radomski. Na tak trudnym rynku pracy trafny wybór zawodu ma szczególne znaczenie, niestety można zaobserwować, że w powiecie radomskim młodzież kształciła się w wielu zawodach nie przynoszących zatrudnienia.

W powiecie radomskim, podobnie jak w Radomiu, najliczniej reprezentowane wśród bezrobotnych są zawody wykonywane bez kwalifikacji lub przy niskich kwalifikacjach, nie występujące wśród zawodów szkolnych. Często deklarowanym przez ogół bezrobotnych zawodem szkolnym jest sprzedawca, ale pomimo to absolwenci w tym zawodzie nie mają problemów ze znalezieniem pracy.

Zagrożenie bezrobociem występuje w przypadku niektórych zawodów technicznych, przy czym jest ono znacznie silniejsze w przypadku absolwentów z terenu powiatu radomskiego niż z miasta Radom. To sytuacja ta dotyczy w szczególności zawodów: technik informatyk, technik mechanik, technik elektronik, a także technik handlowiec i technik hotelarstwa

Tabela 8. Zawody, w których było zarejestrowanych nie mniej niż 5 absolwentów w powiecie radomskim

Nazwa zawodu	Bezrobotni ogółem	Bezrobotni absolwenci-razem	Udział bezrobotnych absolwentów w %
Ekonomista	104	14	13%
Technik elektronik	68	13	19%
Organizator usług hotelarskich [zawód szkolny: Technik hotelarstwa]	35	13	37%
Technik mechanik	148	12	8%
Technik informatyk	37	12	32%
Pedagog	25	10	40%
Pracownik biurowy [Zawód szkolny: Technik prac biurowych]	338	10	3%
Pracownik informacji turystycznej	18	9	50%
Handlowiec [zawód szkolny: Technik handlowiec]	77	8	10%
Fryzjer [zawody szkolne: Fryzjer, Technik usług fryzjerskich]	140	8	6%
Mechanik pojazdów samochodowych	92	8	9%
Inżynier transportu [logistyk]	12	7	58%
Pracownik administracyjny [zawód szkolny: Technik administracji]	104	7	7%
Kelner	65	7	11%
Operator obrabiarek sterowanych numerycznie	19	7	37%
Kucharz małej gastronomii	99	6	6%
Pedagog szkolny	8	5	63%
Sprzedawca	1286	5	0,4%

Źródło: www.mz.praca.gov.pl; Monitoring Zawodów; powiat radomski; I półrocze 2010; Tabela 1.

Tabela 9. Oferty pracy w PUP w powiecie m. Radom

Nazwa zawodu	Oferty pracy zgłoszone w I-półroczu	
Sprzedawca	284	9%
Pracownik biurowy [Zawód szkolny: Technik prac biurowych]	259	9%
Pozostali robotnicy pomocniczy transportu i tragarze	236	8%
Robotnik gospodarczy	221	7%
Kierowca samochodu osobowego	175	6%
Pracownik administracyjny [zawód szkolny: Technik administracji]	95	3%

Źródło: www.mz.praca.gov.pl; Monitoring Zawodów; powiat m. Radom; 2010; Tabela 3.

Tabela 10. Oferty pracy w PUP w powiecie radomskim

Nazwa zawodu	Oferty pracy zgłoszone w I-półroczu	
Robotnik gospodarczy	392	16%
Sprzedawca	312	13%
Pracownik biurowy [Zawód szkolny: Technik prac biurowych]	259	10%
Pracownik administracyjny [zawód szkolny: Technik administracji]	135	5%
Handlowiec [zawód szkolny: Technik handlowiec]	103	4%
Pakowacz	72	3%

Źródło: www.mz.praca.gov.pl; Monitoring Zawodów; powiat radomski; 2010; Tabela 3.

Duża liczba zawodów technicznych, w których są osoby bezrobotne i duża liczba ofert pracy w innych zawodach z poziomu technikum sugeruje konieczność weryfikacji zawodów w technikach w powiecie radomskim. Takie kształcenie wydaje się adekwatne tylko w ściśle określonych zawodach, tych, w których rzeczywiście można znaleźć zatrudnienie na miejscu.

6.3. Przesłanki wyboru przez szkoły kierunków kształcenia

Najważniejszymi czynnikami, które decydowały o wyborze kierunków kształcenia przez badane szkoły były:

- ▶ Tradycja i historia szkoły
- ▶ Posiadana baza dydaktyczna
- ▶ Dostępne zasoby kadrowe
- ▶ Oferta kształcenia innych szkół
- ▶ Zawody dostępne w klasyfikacji zawodów
- ▶ Zapotrzebowanie na dany zawód na rynku pracy

Można powiedzieć, że w przypadku badanych szkół najważniejszym czynnikiem, mającym wpływ na to, jakie zawody znajdują się w ich ofercie edukacyjnej, jest dotychczasowe doświadczenie. Zaobserwowaną tendencję można określić jako „zależność od szlaku”, czyli zależność bieżącej działalności i wyników organizacji od wcześniejszych działań, nie zaś od aktualnej sytuacji⁴. W przypadku badanych szkół zawodowych zdarza się, że jest to kwestia tradycji, a nawet długoletniej historii kształcenia w danych zawodach. Przykładem może być wypowiedź dyrektora szkoły o profilu ekonomicznym, który na pytanie o przesłanki wyboru kierunków nauczania odpowiedział:

„To jest tradycja. Szkoła ma 90 lat i zaczęła od szkół handlowych.”

Wybór kierunków kształcenia jest również uzasadniany posiadaną bazą dydaktyczną oraz zasobami kadrowymi. W przypadku podejmowania decyzji o otwarciu nowych kierunków kwestie takie jak: gdzie uczniowie będą kształceni (pracownie, warsztaty) oraz przez kogo (zatrudnieni nauczyciele) są jednymi z podstawowych czynników branych pod uwagę. Widać to wyraźnie w wypowiedzi dyrektora jednej z badanych szkół:

„Generalnie kontynuujemy to, co kiedyś tam się zaczęło, jeżeli ten nabór idzie, to kontynuujemy te kierunki, wiadomo, że jesteśmy zobligowani bazą, jak my zainwestujemy w jakiś kierunek, ileś pieniędzy w pracownie, w komputery, w oprogramowanie, to trudno, że zaraz z niego zrezygnujemy po 2 latach, bo to szkoła nie ma takiego budżetu, że kształcimy 3 lata, przerzucamy się na drugi, bo pracodawca powiedział, że już tych nie potrzebuje.”

W wypowiedziach rozmówców dotyczących form praktycznej nauki zawodu często pojawiała się opinia o tym, że barierą rozwoju szkolnictwa zawodowego jest brak funduszy. Sytuacja ta ogranicza możliwości dostosowania kierunków nauczania do wymagań rynku pracy, gdyż szkoły

⁴ Por: <http://eh.net/encyclopedia/article/puffert.path.dependence>

najczęściej kształcą w tych kierunkach, do których już są przygotowane i dysponują odpowiednią bazą dydaktyczną. Natomiast w przypadku rozwijania nowych kierunków pojawia się problem związany z koniecznością inwestowania w sprzęt, którego koszty często przekraczają możliwości szkoły.

Zdarza się jednak, że bezpośrednią przyczyną wprowadzania nowych kierunków nauczania jest zapotrzebowanie występujące na rynku pracy. Jedna ze szkół przed podjęciem decyzji o otwarciu nowego zawodu prowadziła własne rozeznanie rynku. Należy jednak zwrócić uwagę, że również w tym przypadku niezwykle istotne (a być może nawet decydujące) okazały się czynniki organizacyjne (baza i kadra dydaktyczna), o czym świadczy poniższy fragment rozmowy:

„powołaliśmy komisję, która przebadła możliwości właśnie istniejącej klasyfikacji zawodów. Stwierdziliśmy, że mamy do tego zarówno kadre, jak i bazę i zaczęliśmy wychodzić naprzeciw możliwościom i oczekiwaniom rynku pracy.”

W tej wypowiedzi wspomniana została również klasyfikacja zawodów, która wyznacza, jakie zawody mogą być wybrane przez szkoły. Zdarzały się przypadki, że brak danego zawodu ograniczał możliwości działania szkół, które chciały wprowadzić go do swojej oferty kształcenia.

Z przeprowadzonych rozmów wynika, że w zakresie pozyskiwania wiedzy na temat rynku pracy i zapotrzebowania na pracowników dyrekcje szkół bazują głównie na własnym rozeznaniu. Przykładem tego może być fragment rozmowy z dyrektorem jednego z techników:

„[Dyrektor] Wiem, że geodetów jeszcze na rynku potrzeba i mają dość dużo pracy. I z taką propozycją wychodząc do gimnazjalistów, mówiąc im, że macie atrakcyjny zawód, możliwość zatrudnienia się po zakończeniu szkoły, spowoduje, że chętnych do szkoły będziemy mieli.

[Moderator]: A zastanawiam się, bo pan powiedział, że ten zawód, technika geodety, wydaje się zawodem atrakcyjnym. To, skąd, jakby, zastanawiam się, skąd się bierze takie informacje?

[Dyrektor]: Powiem panu, mianowicie, z tego, że nawet sam potrzebuję nieraz geodety, czy to dla potrzeb szkolnych, czy to dla potrzeb domowych i wiem, że tej roboty nie można zrobić z dnia na dzień, tylko trzeba się ustawić w kolejce na wykonanie prac geodezyjnych. To dla mnie wniosek, że jednak geodetów na rynku, można jeszcze kilku zagospodarować. Prosta odpowiedź”.

Rozmówca wyraził ponadto zastrzeżenie, że szkoły nie wiedzą, jakich pracowników potrzebują pracodawcy. Z jego wypowiedzi wynika, że brakuje komunikacji między obiema stronami. Niemniej jednak przypadki tego rodzaju kontaktów zdarzają się. Przykład takiej współpracy odnotowano w powiecie radomskim, gdzie hodowcy koni z regionu zgłosili zapotrzebowanie do Starostwa Powiatowego, na które odpowiedziała jedna ze szkół, wprowadzając zawód technik hodowca koni. Władze samorządowe były pośrednikiem pomiędzy szkołami a pracodawcami także w Radomiu. Urząd Miasta organizował spotkania, których celem było nawiązanie współpracy i koordynacja działań mająca na celu dostosowanie oferty edukacyjnej do potrzeb lokalnych pracodawców. Szczególną potrzebę wspólnych działań stwierdzono w branży metalowej, która stanowi ważną gałąź przemysłu w mieście. Problemem pracodawców jest brak wykwalifikowanych pracowników. Były przypadki, że pracodawcy zgłaszali się bezpośrednio do szkół z prośbą o rozpoczęcie kształcenia w zawodzie, na który występuje szczególne zapotrzebowanie. Tak było w przypadku jednej ze szkół, do której zwrócili się pracodawcy z branży obróbki metali. Szkoła ta w 2011 roku planowała otworzyć nowy kierunek- operator

obrabiarek skrawających, jednak inicjatywa ta prawdopodobnie nie zostanie zrealizowana z powodu braku chętnych do podjęcia nauki w tym zawodzie.

Na podstawie wypowiedzi badanych można stwierdzić, że kolejnym czynnikiem, który szkoły biorą pod uwagę wprowadzając nowe kierunki, jest także oferta kształcenia innych szkół z regionu. Dyrektor jednej ze szkół stwierdził, że szkoła wybrała takie zawody, które jeszcze nie były prowadzone przez żadną ze szkół w Radomiu. Z kolei w innej szkole wprowadzono kierunek, o którym dyrekcja dowiedziała się, że cieszył się dużą popularnością w innej placówce.

6.4. Sposób organizacji praktycznej nauki zawodu

W szkołach z powiatu radomskiego oraz z miasta Radom praktyczna nauka zawodu była organizowana w:

- ▶ pracowniach szkolnych
- ▶ warsztatach szkolnych
- ▶ szkolnych gospodarstwach pomocniczych
- ▶ u pracodawcy
- ▶ w indywidualnych gospodarstwach rolnych
- ▶ w Centrach Kształcenia Praktycznego
- ▶ w Centrach Kształcenia Ustawicznego

Zaobserwowano pewne różnice między organizacją praktycznej nauki zawodu w szkołach z powiatu radomskiego oraz w szkołach z Radomia. W przypadku zasadniczych szkół zawodowych z terenu miasta Radom najwięcej uczniów brało udział w zajęciach praktycznych organizowanych w warsztatach szkolnych, podczas gdy w powiecie radomskim najwięcej uczniów odbyło zajęcia praktyczne w Centrum Kształcenia Praktycznego.

Tabela 11. Liczba uczestników form praktycznej nauki zawodu.

Powiat	Miejsce odbywania	Zasadnicza szkoła zawodowa		Technikum		Technikum uzupełniające	
		Zajęcia praktyczne	Praktyki zawodowe	Zajęcia praktyczne	Praktyki zawodowe	Zajęcia praktyczne	Praktyki zawodowe
m. Radom	pracownie szkolne	12%		51%	0%	55%	0%
	warsztaty szkolne	33%		36%	4%	17%	0%
	szkolne gospodarstwa pomocnicze	0%		0%	0%	0%	0%
	u pracodawcy	26%		2%	96%	0%	77%
	w indywidualnych gospodarstwach rolnych	0%		0%	0%	0%	14%
	CKP	29%		10%	0%	28%	9%
	CKU	0%		0%	0%	0%	0%
	Ogółem	100%		100%	100%	100%	100%
	N	2277	0	2128	1368	460	222
powiat radomski	pracownie szkolne	0%		6%	0%		
	warsztaty szkolne	21%		52%	0%		
	szkolne gospodarstwa pomocnicze	0%		4%	0%		
	u pracodawcy	21%		0%	97%		

Powiat	Miejsce odbywania	Zasadnicza szkoła zawodowa		Technikum		Technikum uzupełniające	
		Zajęcia praktyczne	Praktyki zawodowe	Zajęcia praktyczne	Praktyki zawodowe	Zajęcia praktyczne	Praktyki zawodowe
	w indywidualnych gospodarstwach rolnych	0%		0%	3%		
	CKP	58%		29%	0%		
	CKU	0%		8%	0%		
	Ogółem	100%		100%	100%		
	N	307	0	143	443	0	0

Źródło: SIO stan na 30 września 2010r

Warto zwrócić także uwagę, że w przypadku zasadniczych szkół zawodowych z terenu powiatu radomskiego żaden uczeń nie odbył zajęć praktycznych w pracowniach szkolnych, podczas gdy w przypadku miasta Radom było to 12% uczniów. Podobne proporcje stwierdzono w przypadku uczniów techników.

Trzy spośród badanych szkół dysponują własnymi warsztatami. Jedna z placówek dysponuje własnym gospodarstwem wyposażonym w maszyny rolnicze. Odbywają się tam zajęcia praktyczne na kierunku technik rolnik. Uczniowie poznają tam prace w gospodarstwie, budowę maszyn rolniczych, jest także organizowana nauka jazdy ciągnikiem rolniczym. Zajęcia praktyczne na kierunku technik agrobiznesu obejmują naukę jazdy samochodem. Szkoła sama organizuje te zajęcia we własnym ośrodku nauki jazdy. Również na kierunku technik informatyk zajęcia praktyczne odbywają się w szkole.

Z kolei inna szkoła posiada podpisaną umowę z Instytutem Technologii Eksploatacji w Radomiu, dzięki czemu uczniowie odbywają zajęcia praktyczne w tej instytucji. Warto także wspomnieć o jednej ze szkół z terenu powiatu radomskiego, która organizuje zajęcia praktyczne w miejscowym CKP. Niegdyś to były warsztaty szkolne i podlegały szkole, a teraz są oddzielną instytucją.

6.5. Praktyczna nauka zawodu u pracodawców

Praktyki zawodowe dla uczniów techników w zdecydowanej większości odbywają się u pracodawców. W przypadku nielicznych wyjątków są one organizowane także w warsztatach szkolnych (stwierdzono w mieście Radom) oraz w indywidualnych gospodarstwach rolnych (stwierdzono w powiecie radomskim).

W większości przypadków praktyki zawodowe odbywają się w przedsiębiorstwach z terenu miasta Radom lub powiatu radomskiego. Zdarza się jednak, że uczniowie wyjeżdżają na praktyki do innych miast, w tym do Warszawy, Łodzi czy Poznania. Część szkół współpracuje z dużymi przedsiębiorstwami, co dotyczy szczególnie branży samochodowej i budowlanej.

Z rozmów z przedstawicielami szkół wynika, że szkoły napotykają niekiedy problemy z organizacją praktyk zawodowych. Niewiele zakładów jest zainteresowanych przyjmowaniem uczniów na praktyki, gdyż wiąże się to z dodatkowymi nakładami organizacyjnymi (konieczność

zapewnienia miejsca pracy, realizowania programu praktyk, zapewnienia opieki przez osobę posiadającą uprawnienia pedagogiczne). Takie trudności opisywał jeden z rozmówców:

„przy tylu uczniach, ile w naszej szkole jest, to po prostu trudno znaleźć jakiś duży zakład, który by chciał przyjąć, duże takie zakłady nie za bardzo chcą się bawić, to są obwarowane pewnymi przepisami, młodzież nie może iść do zakładu i siedzieć, albo zamiatać cały czas podłogę, musi poznawać tajniki zakładu, a nie wszystkie zakłady szczególnie duże zakłady odzieżowe chcą tych tajników zdradzać. Konkurencja jest duża”.

Problemy ze znalezieniem miejsca praktyk mogą także być związane z sytuacją na lokalnym rynku. Dyrektor jednego z techników z terenu powiatu radomskiego opisywał trudności w organizacji praktyk dla uczniów kierunku technik informatyka:

„jeśli chodzi o technika informatyka, tu już, według mnie, troszeczkę mamy kłopoty. Trudno znaleźć taką fachową, wprost informatyczną firmę, gdzie uczeń, czy słuchacz, bo też takich mamy, to mógłby tych nowości więcej zdobyć. To trzeba by ich wysyłać, właśnie, do większych miast”.

Sytuacja ta spowodowana jest małą liczbą pracodawców w regionie działających w branży usług komputerowych. Z tego względu uczniowie często odbywają praktyki w przedsiębiorstwach z innych miejscowości. Innym stosowanym rozwiązaniem jest też poszukiwanie firm z innych branż, które również mają rozwinięte systemy informatyczne.

Takie przypadki dotyczą w szczególności małych miast. Dyrektor jednej ze szkół w następujący sposób opisywał sytuację w regionie:

„tu nie jest wielka okolica, tych zakładów nie ma wiele prywatnych, także na zasadzie wiemy gdzie, próbujemy kogoś wepchnąć, polecić uczniowi, proszę idź tam zapytać”.

W efekcie uczniowie często są zmuszeni do poszukiwania miejsc praktyk na własną rękę. Część uczniów odbywa praktyki daleko od miejsca zamieszkania, jak uczniowie z kierunku hotelarstwo w jednej ze szkół, którzy wyjeżdżają do hotelu w Krynicy Morskiej. Hotel przyjmujący na praktyki znalazł uczeń. Teraz szkoła koordynuje tę współpracę zainicjowaną przez ucznia. Ponadto pracodawca zgodził się na zwracanie kosztów dojazdu autokarem do Krynicy.

W sytuacji, kiedy na rynku funkcjonuje niewielu pracodawców, zdarzają się też przypadki rywalizacji między szkołami o miejsca na praktyki dla swoich uczniów. O takich przypadkach wspominała w rozmowie dyrektor jednej ze szkół:

„Nieraz chcieliśmy z jakimiś ośrodkami, inna szkoła nas ubiegła, że wzięli praktykantów z innej szkoły, takie różne przypadki są”.

6.6. Współpraca z pracodawcami

6.6.1. Pozyskiwanie partnerów

W większości przypadków szkoły organizują miejsce praktyk dla swoich uczniów. Są to działania systematyczne i zapewniają odbycie praktyk dla większości uczniów. Współpraca w zakresie organizacji praktyk zawodowych zazwyczaj jest inicjowana przez szkoły. W przypadku wielu

szkół współpraca ma charakter wieloletni. Przykładem może być jedna z badanych szkół, której dyrektor w następujący sposób opisywał relacje z jednym z pracodawców:

„pierwszy kontakt w ogóle to nastąpił bardzo, bardzo dawno - ponieważ właściciel tej firmy i dzieci właścicieli i w ogóle, kończyli naszą szkołę, więc to trudno powiedzieć tak, że zapoznaliśmy się. To jest taki kontakt z dziada pradziada, że nauczyciele, którzy już nie pracują byli wychowawcami tamtych i później te wzajemne kontakty były utrzymywane z roku na rok”.

Nie były to odosobnione przypadki. Na podobnej zasadzie współpracę z wieloma pracodawcami udało się nawiązać w także w innych szkołach, co zostało odnotowane w poniższym fragmencie rozmowy:

„Trzeba powiedzieć wyraźnie, że większość z przedstawicieli, z pracodawców znajdujących się na naszym rynku, tych związanych z [branżą- przyp. badacz], najczęściej bezpośrednio była kiedyś związana z [naszą szkołą- przyp. badacz]. Są to, po prostu, absolwenci tej szkoły. Stąd łatwo było taki kontakt nawiązać wykonując, najprościej, telefon”.

Wydaje się, że relacje nieformalne i kontakty bezpośrednie odgrywają ważną rolę w procesie nawiązywania współpracy między szkołą a pracodawcami, o czym świadczy także następny fragment wywiadu. Rozmówca opisuje w nim proces nawiązywania współpracy przez szkołę o profilu rolniczym:

„My wiemy, że taki gospodarz jest, prowadzący ciekawie gospodarstwo rolne i jadę, najkrócej, do niego i pytam: panie Janie, bo tak ma na imię, czy możemy tu podesłać do pana na praktykę uczniów, słuchaczy, nie?[...] No i pan Jan mówi: no nie widzę przeszkód,[...] I proszę, podesłajcie. I mówię, wtedy i wtedy, powiemy, dziesięć osób na dwa tygodnie, praktyki do pana”

Zdarza się oczywiście, że szkoła próbuje nawiązać współpracę z nowymi pracodawcami. W tych przypadkach proces zawiązywania relacji, odnotowany na podstawie przypadków z badanych szkół, często rozpoczynał się od kontaktów oficjalnych, formalnych, po czym następowało przejście do bezpośrednich relacji. Taki przebieg pozyskiwania partnerów opisał w rozmowie z badaczem dyrektor jednej z radomskich szkół:

„Wicedyrektor szkoły [...] jest osobą bardzo zaangażowaną, jeżeli chodzi o innowacyjną stronę szkoły, szczególnie w sprawie informatycznej, sam jest informatykiem. On przez różne kontakty, najpierw bardzo oficjalne, potem już półoficjalne, zainicjował taką współpracę z [nazwa firmy- przyp. badacz] i nie tylko”.

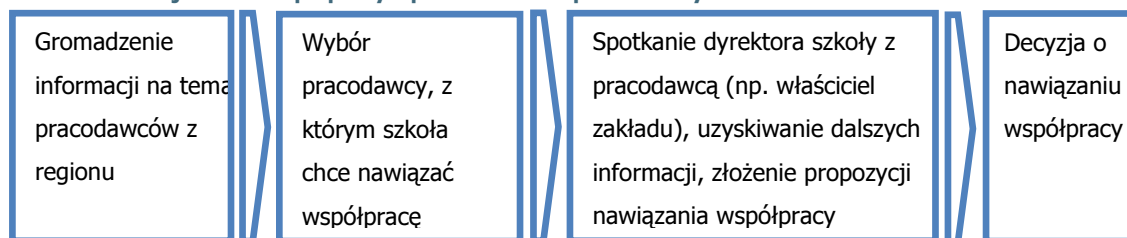
W wielu opisywanych przypadkach powtarzał się element kontaktów bezpośrednich, co ilustruje również poniższy fragment wywiadu. Dyrektor szkoły w rozmowie z badaczem opisał proces nawiązywania współpracy z nowymi pracodawcami:

„Zostawiam zastępcę na gospodarstwie i po prostu pilnuje całej szkoły, a ja po prostu idę na kawę do pana dyrektora i rozmawiam i w czasie rozmowy dowiem się, znaczy do dyrektora, do właściciela i wtedy się dowiem, czego się mogę spodziewać, parę lat już w tej oświacie siedzę, rozmawiając z osobą mogę się domyślać, czego się mogę spodziewać”.

Na podstawie przytoczonych przykładów można stworzyć schemat typowego procesu nawiązywania współpracy mającego miejsce, gdy inicjatywa wychodzi ze strony szkoły:

Schemat 1. Inicjowanie współpracy z pracodawcami przez szkoły

Zdarza się także, że pracodawcy sami zgłaszają się do szkoły z propozycją nawiązania współpracy. Takie przypadki zostały odnotowane w kilku badanych szkołach. Jeden z przykładów znalazł się w poniższym fragmencie wywiadu:

„O ile dobrze pamiętam, to [nazwa firmy- przyp. badacz] zgłosił się do nas pierwszy, ponieważ duże firmy w dużych miastach cierpią na brak robotników”.

Wydaje się jednak, że taki sposób zainicjowania współpracy jest rzadkością. Według większości respondentów główną motywacją pracodawców do podjęcia współpracy ze szkołami jest chęć wykształcenia potencjalnych pracowników. W przypadku szkół głównym kryterium wyboru pracodawcy, z którym była nawiązywana współpraca była możliwość realizacji programu praktyk. Dyrektor jednej z badanych szkół wymienił następujące wymagania, jakie dyrekcja bierze pod uwagę podejmując decyzje dotyczące współpracy z pracodawcami:

„Żeby były przestrzegane bezpieczeństwo i higiena pracy w zakładzie i żeby nie było sytuacji, że uczeń przez całą praktykę zamiata podłogę”.

Często zdarza się także, że uczniowie sami zwracają się do pracodawców w celu odbycia praktyk. Takie przypadki odnotowano w wielu badanych szkołach. W jednym z techników sytuacja ta dotyczyła praktyk uczniów na kierunku technik informatyk, o czym wspomniał dyrektor szkoły w rozmowie z badaczem:

„mówimy uczniom: rozejrzyjcie się w swoim miejscu zamieszkania za firmami komputerowymi i spróbujcie nam powiedzieć o tym, czy są, czy nie ma, czy macie szansę odbyć taką praktykę, czy nie. Czasami wiedzą również o tych zakładach, tu, i poprzez rozmowę z uczniem, ile tam komputerów, kto się zajmuje nimi, czy jest odpowiedzialna osoba, to czasami rozmowa z uczniem wystarcza na to że: dobrze, jedziesz tam na praktykę, tam, do tego zakładu i proszę: tu jest druk do umowy, którą trzeba podpisać i program, z programu nauczania, program nauczania praktyki z programu nauczania zawodu i to, żeby było uwzględnione w ramach zajęć, na tej praktyce, no, osoba odpowiedzialna też będzie? Będzie. To jedziesz na tą praktykę”.

Wydaje się, że takie przypadki są częstsze w małych miejscowościach, gdzie uczniowie mieszkają często w dużej odległości od szkoły. Z tego względu wybierają oni sami miejsca praktyk, które będą ulokowane blisko miejsca zamieszkania w celu minimalizacji kosztów dojazdu. Zdarza się także, że rodzice załatwiają swoim dzieciom praktyki w zakładach, gdzie sami są zatrudnieni.

6.6.2. Przebieg współpracy

Dyrekcje badanych szkół były zadowolone z przebiegu współpracy z pracodawcami. Rozmówcy w większości oceniali ją jako dobrą i efektywną. W wywiadach pojawiły się jednak również przykłady trudności lub ograniczeń, jakie napotykają szkoły współpracujące z pracodawcami. Najczęściej przyczynami problemów są niedobory kadrowe, brak środków, problemy organizacyjne. Zdarzają się także utrudnienia związane z realizacją programów praktyk.

Problemy organizacyjne dotyczą najczęściej konieczności przygotowania miejsca praktyk oraz zapewnienia opieki nad uczestnikiem ze strony pracodawcy. Wspominał o tym dyrektor jednej ze szkół z Radomia:

„trudno ucznia wziąć na praktykę ze względu na to, że trzeba mu przygotować front robót, przygotować plan działania, co on przez te 2 tygodnie ma robić, poza tym przydaje się, żeby był pracownik, który byłby po szkoleniu pedagogicznym, który potrafi być opiekunem tego ucznia i wprowadzać go w poszczególne tajniki tej pracy, a to jest dość skomplikowane, bo przedsiębiorcy, po prostu są nastawieni na to, żeby wyprodukować i w miarę maksymalnie sprzedać”.

Rozmówca w tym fragmencie wspominał o uprawnieniach pedagogicznych, które według zapisów rozporządzenia w sprawie praktycznej nauki zawodu powinien posiadać pracownik pełniący obowiązki opiekuna uczestników praktyk zawodowych. Według dyrektora jednej z badanych szkół samorząd powinien wspierać pracodawców chcących przeszkolić pracowników w celu nabycia przez nich przygotowania pedagogicznego:

„to też zależy od tego jaka firma, ile zatrudnia ludzi i czy dała pieniądze na przeszkolenie. Takie przeszkolenie może być bezpłatne dla pracodawców, bo to raptem nie jest jakaś wielka sprawa przeszkolić jakiegoś pracownika, dodatkowe kwalifikacje mu nadać. One są kwalifikacjami pedagogicznymi, więc nie wymagają jakiegoś technicznego zaplecza, więc nie kosztują tak dużo. Jeżeli by zależało miastu na tym, albo kuratorium, żeby coś takiego stworzyć, to byłoby świetnie”.

W opinii rozmówcy konieczność przeznaczenia środków na takie przygotowanie często zniechęca lub uniemożliwia organizację praktyk przez pracodawców.

Wydaje się, że większe przedsiębiorstwa są bardziej skłonne do podejmowania wysiłków organizacyjnych mających na celu zapewnienie możliwości prowadzenia praktyk zawodowych. Tak było w przypadku pewnej dużej firmy, która przez rok przygotowywała pracowników oraz zaplecze zakładowe (szatnie itp.), aby móc przyjąć uczniów z jednej z radomskich szkół. Oprócz wielkości firmy kluczowym czynnikiem jest także zapotrzebowanie na pracowników. Współpracując ze szkołami zawodowymi firmy starają się zapewnić sobie zasoby siły roboczej. Według dyrektora jednej ze szkół jest to jednak bardzo rzadka sytuacja, gdyż większość firm jest nastawiona na to,

„żeby wyprodukować i w miarę maksymalnie sprzedać. Powiem szczerze, że nie są popularne praktyki, bo nie ma tutaj tak dużych zakładów, którzy by myśleli na przyszłość, że przyszli uczniowie będą u nich pracować, nie ma tej tendencji”.

Kwestia potrzeby wsparcia pracodawców przez samorządy pojawiła się także w rozmowie z dyrektorem jednego z zespołów szkół z Radomia:

„Zdajemy sobie sprawę, że pracodawcy mogliby oczekiwać może większej pomocy, czy to ze strony samorządu, czy pomocy rządowej w postaci ustaw, ułatwień, podatkowych”

Ograniczenia, jakie napotykają szkoły prowadzące współpracę z pracodawcami sprowadzają się głównie do kwestii środków potrzebnych na zorganizowanie i prowadzenie praktyk zawodowych w zakładach. Dobrze ilustruje to wypowiedź dyrektora jednej ze szkół z Radomia:

„Wszystko się rozbija o finanse. Wiadomo, że ta pomoc jest; firmy i właściciele tych firm, pracodawcy są zainteresowani w pozyskiwaniu zdolnych uczniów [...] natomiast liczą też na jakieś na pewno ulgi podatkowe, jakieś gratyfikacje finansowe. Nasza współpraca odbywa się, na szczęście, bez takich konieczności; w takiej formie, typowo, partnerskiej uczniowie odbywają praktyki miesięczne”.

Szkoły starają się na bieżąco monitorować przebieg praktyk zawodowych u pracodawców. Dyrekcja jednej ze szkół deleguje nauczyciela, którego obowiązkiem jest nadzór nad realizacją praktyk, co opisywał w rozmowie z badaczem dyrektor tej szkoły:

„Nauczyciel, który ma określone pensum - czyli te 18, czy 19 godzin dydaktycznych - w szkole otrzymuje, założmy 17, a resztę do tego pensum wyrabia, kontrolując te praktyki, czyli sprawując opiekę dydaktyczną na praktykach. Bo nie może być tak, że praktyka odbywa się bez nadzoru nauczyciela. Dlatego, że pracodawcy nie mają w tej chwili dydaktyków u siebie - stąd ta współpraca.”

Szkoła prowadzi ponadto szczegółową dokumentację przebiegu praktyk. Zawiera ona listy obecności uczniów z każdego dnia praktyk, harmonogramy, listy opiekunów. Każdego dnia praktyk jest wypełniana lista uczestników wraz z opiekunem. Po zakończeniu dnia pracy pracodawca przesyła szkole listę obecności wraz z wykazem zrealizowanych zadań i wykonywanych przez uczniów prac. Jest to przykład szczegółowego monitoringu. Według informacji uzyskanych w rozmowie z dyrektorem szkoły do tej pory ze strony szkoły nie było zastrzeżeń odnośnie przebiegu praktyk.

Wizyty w zakładach pracy i gospodarstwach prowadzących praktyki są prowadzone także w innych szkołach. Z kolei według dyrektora jednej z radomskich szkół monitoring nie zabezpiecza przed problemami.

„Podczas praktyk prowadzone są dzienniczki - na papierze wszystko jest ok. Jeśli jednak uczeń nie potrafi wyjaśnić co dokładnie robił na praktyce - Są takie sytuacje, to następnego roku do tego pracodawcy nie puszczamy”.

O trudnościach z realizacją programów praktyk opowiadali także rozmówcy z innych szkół:

„To znaczy, zgłaszają czasami uczniowie problemy związane na przykład z tym, że treści nauczania, te treści, które są przekazywane im, odbiegają od programu. Wykorzystywani są czasami, jeżeli można tak, w cudzysłowie, powiedzieć o wykorzystywaniu, do prac porządkowych. Czasami wykonują jakieś drobne prace renowacyjne, urządzeń, malują podnośniki i tak dalej, i tak dalej. No, i to, jak gdyby, powodowało małe zgrzyty, jeżeli chodzi o odbywanie tych praktyk. Niemniej jednak, po takim sygnale, po wykonaniu telefonu, czy udaniu się opiekuna praktyki na miejsce, udawało się od ręki taki problem zażegnać, nie mieliśmy komplikacji, wie pan, z tego tytułu”.

Wykorzystywanie uczniów do prac, których nie obejmuje program praktyk stanowi większość przypadków problemów pojawiających się w trakcie współpracy szkół z pracodawcami. Przykłady takich sytuacji przywoływał dyrektor jednej ze szkół w powiecie radomskim:

„Zdarzało się na przykład, że dochodziły do nas pogłoski, że uczeń zamiast robić coś tam, robi coś innego, mógł pracodawca kazać kosić trawę przed swoim domem”

Zdarzają się także kłopoty w relacjach międzyludzkich - między uczniem a pracodawcą. Zdarza się, że szkoła podejmuje decyzję o przeniesieniu ucznia na inne miejsce praktyk.

Problemy z realizacją programu praktyk nie muszą wynikać z nadużyć ze strony pracodawcy. Zdarzają się przypadki, że w danym zakładzie pracy nie ma warunków do przeprowadzenia wszystkich zaplanowanych dla ucznia zadań. O tego typu problemach wspominał w rozmowie dyrektor jednej ze szkół:

„Program nauczania obejmuje szeroki zakres działań na praktyce i takie gospodarstwo często jest ukierunkowane tylko na jedną produkcję i trudno wszystkie te zagadnienia z programu nauczania w tym jednym gospodarstwie zrealizować”.

W takich wypadkach szkoła stara się zapewnić uczniowi możliwość zrealizowania reszty zagadnień programu w innym zakładzie w trakcie praktyk w kolejnym roku szkolnym. Zdarza się też, że zadania, których nie da się wykonać w danym gospodarstwie nie są realizowane w praktyce, lecz jedynie „dopowiadane” uczniom w teorii.

6.6.3. Rezultaty współpracy

Współpraca z pracodawcami w opinii przedstawicieli szkół przynosi korzyści zarówno dla uczniów, jak i dla pracodawców. Uczniowie mają możliwość poznania pracy w rzeczywistych warunkach, mają styczność z urządzeniami i materiałami, jakich używa się w zakładach pracy. Z kolei pracodawcy, przyjmując uczniów na praktyki, mogą wykształcić potencjalnych pracowników.

Dyrektorzy badanych szkół wyrażali przekonanie, że efekty współpracy mają charakter obopólnych korzyści. Uczniowie nabywają wiedzę na temat realiów pracy w zakładzie, poznają je w tzw. „warunkach wysoko symulowanych”. Dzięki praktykom uczniowie mogą się po raz pierwszy przekonać, czy właściwie wybrali zawód. Zdobywają ponadto doświadczenie, a część z nich ma szansę na zatrudnienie w zakładzie pracy. Ponadto udział w praktykach zwiększa ich szansę na pomyślne zdanie egzaminu, gdyż nabywają w ich trakcie umiejętności praktyczne, o czym wspominał dyrektor jednej z radomskich szkół:

„[Dyrektor] Mamy grupę pracodawców sprawdzonych o czym świadczą wyniki egzaminu zawodowego, który właśnie teraz się odbywa w tym roku, ale zdawalność w zasadniczej o dziwo jest dużo wyższa niż w technikum, na granicy 90 procent. Są sporadyczne osoby, które nie zdają tego egzaminu.

[Moderator] Dlaczego Pani zdaniem? Dlaczego taki wysoki wynik?

[Dyrektor] No dlatego, żeby ci pracodawcy z którymi podpisujemy umowę spisują się na medal, jeżeli chodzi o kształcenie praktyczne, bo uczeń na egzaminie musi się wykazać oprócz teorii na etapie pisemnym musi się wykazać umiejętnościami praktycznymi. Jest kasa fiskalna, jest komputer, faktura, zadania z Okręgowej Komisji i po prostu młodzież jest dobrze przygotowana do tego. Zarówno u pracodawców, jak i w szkole”.

Efekty współpracy ze szkołami dla pracodawców dotyczą możliwości pozyskiwania pracowników. Odgrywa to szczególną rolę w zawodach, gdzie deficyt siły roboczej jest szczególnie dotkliwy, na przykład w budownictwie.

Część dyrektorów badanych szkół wskazywała także na inne korzyści dla pracodawców płynące ze współpracy ze szkołami. Uczniowie odbywający praktyki w zakładach pracy to nie zawsze obciążenie. Realizują oni także bieżące zadania związane z procesami produkcji w zakładach. Wspominał o tym w rozmowie z badaczem dyrektor jednego z techników:

„będąc na praktyce, coś praktycznego robią, a robią na konto, właśnie, pracodawcy czy tego gospodarza. Czyli, pomagają mu, najkrócej mówiąc, w prowadzeniu tego przedsiębiorstwa, gospodarstwa”.

Podobne opinie wyraził w rozmowie z badaczem dyrektor jednego z zespołów szkół z Radomia, który w następujący sposób opisał motywacje pracodawców do podejmowania współpracy ze szkołami:

„ucząc ucznia można część pracy z siebie zdjąć, prawda? I tyle. I pracodawcom jest naprawdę wszystko jedno, czy przyjdzie Kowalski, czy przyjdzie Zawadzki i co on sobą reprezentuje. On mu przygotuje robotę i ma zrobić”.

Z rozmów z przedstawicielami szkół wynika jednak, że uczniowie rzadko mają szanse na zatrudnienie w zakładach, w których odbywają praktyki. Jeden z rozmówców bardzo sceptycznie odniósł się do tego zagadnienia:

„[Moderator] A czy uczniowie, którzy biorą udział w takich praktykach, czy oni mają szansę na zatrudnienie później w tych zakładach?”

[Dyrektor] Nie wiem, sądzę, że nie, ze względu na to, że jesteśmy jeszcze w takiej epoce przejściowej, rynek jest tak nasycony, że jeszcze jak pan wejdzie w Internet poszukują pracowników z doświadczeniem”

Równie krytycznie na ten temat wypowiedział się inny rozmówca. Według niego pracodawcy biorąc uczniów na praktyki nie liczą na wykształcenie przyszłego pracownika, lecz wykorzystują go jako tanią siłę roboczą:

„[Dyrektor] nie wiem, czy mi się zdarzyło w mojej historii bycia dyrektorem, żebym słyszała, czy wcześniej widziała, żeby pracodawca szkoli pracownika przez 2 lata po czym go zatrudnia w swoim sklepie. Czyli nie.

[Moderator] Dlaczego tak się dzieje?

[Dyrektor] Bo jemu to się nie opłaca. Bo on sobie bierze na szkolenie ucznia, któremu płaci małe pieniądze, ale później za szkolenie dostaje refundację zgodnie z ustawą o systemie oświaty. Uczeń musi zdać egzamin. Kończy szkolenie i bierze następnego.”

Mimo wszystko przypadki zatrudniania uczniów u pracodawcy, u którego odbywali praktyki zdarzają się, o czym wiedzą niektórzy z dyrektorów badanych szkół. Takie sytuacje opisywał jeden z rozmówców:

„Kilku uczniów – jest to rząd wielkości pięciu, siedmiu, ośmiu – o, taka jednostka, w tej chwili pracuje, po naszej szkole, w tejże firmie”.

Zdarza się także, że uczniowie zostają zatrudnieni przez pracodawców jeszcze w trakcie nauki, najczęściej na okres wakacyjny. Przykład takiej sytuacji podawał dyrektor jednej z badanych szkół:

„I tak się dzieje, że, właśnie, uczniowie co jakiś czas, ci najlepsi; zresztą i pracodawcy mówią, że tam wśród, w grupie tych kilku, którzy odbywali praktyki, upatrzył sobie jednego i on już go, założmy umówił sobie, że będzie u niego w wakacje pracował za jakimś wynagrodzeniem”.

Według informacji dyrektora szkoła prowadzi także monitoring losów absolwentów. Jest on prowadzony przez wychowawców klas, którzy po zakończeniu roku szkolnego dzwonią do uczniów z rocznika, który skończył szkołę rok wcześniej i pytają o ich sytuację zawodową. Dzięki temu szkoła dysponuje następującymi informacjami:

„blisko sześćdziesiąt procent uczniów znajduje, czy kontynuuje naukę na uczelniach wyższych. Takie informacje nam przekazują albo sami uczniowie albo ich rodziny. Część znajduje zatrudnienie właśnie w tych wspomnianych firmach [firmy z branży samochodowej z Radomia- przyp. badacz] i niewielki odsetek, natomiast tutaj danych szczegółowych nie mam, nie znajduje żadnej pracy, no bo wyjeżdża za granicę”.

Rozmówcy wskazywali także na korzyści ze współpracy, jakie uzyskują szkoły, oprócz możliwości realizowania praktycznej nauki zawodu. Dzięki kontaktom z pracodawcami i organizowanym przez nich szkoleniom nauczyciele z jednej ze szkół z Radomia mają możliwości poszerzania swojej wiedzy o zagadnienia dotyczące najnowszych technologii. Kwestia aktualności treści przekazywanych w procesie kształcenia to poważny problem w wielu szkołach. Większość placówek nie dysponuje własnymi warsztatami, a deficyt własnych środków utrudnia nadążanie za rozwojem technologicznym.

6.7. Inne formy współpracy

Inne formy współpracy z pracodawcami odnotowane w trakcie badań w szkołach z powiatu radomskiego dotyczyły najczęściej wsparcia materialnego dla szkoły w postaci pomocy dydaktycznych. W kilku przypadkach firmy organizowały specjalistyczne szkolenia oraz inne formy dodatkowych zajęć. Były one skierowane najczęściej do uczniów, lecz zdarzały się także szkolenia dla nauczycieli. Ponadto niektóre firmy sponsorują stypendia dla uczniów oraz organizują wycieczki do zakładów pracy. Tego typu formy współpracy dotyczą najczęściej dużych przedsiębiorstw. Kolejną formą współpracy z pracodawcami, którą odnotowano w badaniu było organizowanie wycieczek do zakładów pracy.

Warto w tym miejscu opisać kilka przypadków bardzo rozbudowanej współpracy, jakie wystąpiły w trzech z badanych szkół, gdyż mogą one stanowić **przykłady dobrych praktyk**. Szkoły te współpracują z dużymi firmami zatrudniającymi pracowników o zawodach nauczanych przez szkołę.

Jedna z placówek została objęta patronatem firmy z branży motoryzacyjnej. W ramach tej współpracy nauczyciele odbywają szkolenia organizowane przez pracodawcę, zaś uczniowie uczestniczą w praktykach zawodowych. Ponadto firma udostępnia szkole oprogramowanie oraz przekazuje urządzenia, które są następnie używane przez uczniów podczas zajęć. Współpraca z firmami umożliwia szkole wprowadzenie do programu nauczania elementów związanych z nowymi technologiami, a także rozwój bazy dydaktycznej. Dzięki staraniom dyrekcji szkoły placówka bezpłatnie otrzymała wiele elementów wyposażenia, które służą jako pomoce dydaktyczne w szkolnych warsztatach.

Inna szkoła prowadzi bardzo rozwiniętą współpracę w zakresie organizacji praktyk, lecz również uzyskuje od partnerskich firm wsparcie w postaci stypendiów dla uczniów oraz organizacji dodatkowych zajęć. Organizowane są bezpłatne zajęcia z języka francuskiego oraz specjalistyczne szkolenia odbywające się w Warszawie. Uczniowie mają możliwość zdobycia certyfikatów dopuszczających do pracy z narzędziami i materiałami. Współpraca z firmami odbywa się na podstawie umów sponsoringowych zawieranych między szkołą a przedsiębiorstwami. Szkoła współpracuje także z innymi firmami, które organizują bezpłatne szkolenia dla uczniów z zakresu stosowania produkowanych przez siebie materiałów, co dyrektor tej szkoły w następujący sposób opisał w rozmowie:

„przedstawiają mi ofertę szkolenia dla uczniów, umawiamy się na konkretny dzień i wtedy u nas w szkole tutaj odbywają się szkolenia dla uczniów. Więc najpierw pokaz teoretyczny z rzutnikiem – tak żeby uczniowie wiedzieli, co będą za chwilę robili; jakieś ćwiczenia; a później wykonują kawałek jakiegoś praktycznego działania – najpierw instruktorzy właśnie pokazują, potem zachęcają do współpracy.”

Tego typu szkolenia odbywają się kilka razy w roku. Są one organizowane także dla nauczycieli. W ich ramach kadra zapoznaje się z technologiami, a nabytą wiedzę może przekazać uczniom.

Ponadto wydawcy czasopism branżowych bezpłatnie przekazują do szkoły prowadzone przez siebie gazety, które są rozdawane wśród uczniów. Dyrekcja sama zwraca się do wydawców z prośbą o przekazanie interesujących ją tytułów. Szkoła współpracuje także z zagranicznymi placówkami. W ramach tej współpracy organizowane są wyjazdy dla uczniów oraz staże w centrach kształcenia praktycznego.

Partnerem trzeciej szkoły jest duża firma z branży energetycznej, która oprócz organizacji praktyk zawodowych dla uczniów jest również fundatorem stypendiów. Troje uczniów z najlepszymi wynikami co roku otrzymuje stypendia w wysokości 1500 zł. Firma organizuje także wycieczki edukacyjne do swoich zakładów oraz finansuje zakup pomocy dydaktycznych dla uczniów. Dodatkowo przedsiębiorstwo angażuje się także w organizację dokształcania uczniów w formie specjalnych zajęć. Są one prowadzone przez pracowników jednego z zakładów należących do firmy. Dyrekcja tej szkoły współpracuje także z Politechniką Radomską, której wykładowcy prowadzą zajęcia dla uczniów szkoły.

Szkoły z terenu Radomia biorą udział w dwóch projektach finansowanych z Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki w ramach Działania 9.2. Oba projekty przewidują organizację zajęć dodatkowych i wyrównawczych dla uczniów szkół zawodowych. Nie planuje się natomiast działań mających na celu rozwinięcie współpracy z pracodawcami lub instytucjami rynku pracy (w tym w zakresie organizacji praktycznej nauki zawodu), mimo iż tego rodzaju działania są przewidziane w założeniach Działania 9.2.

6.8. Współpraca szkół z instytucjami rynku pracy

Współpracę szkół z instytucjami rynku pracy można podzielić na działania obowiązkowe, które instytucje muszą wykonywać, gdyż są do tego zobligowane przepisami prawa oraz działania dodatkowe.

Do działań obowiązkowych należy współpraca szkół z organami prowadzącymi. W przypadku badanych szkół **Starostwo Powiatowe w Radomiu** jest organem prowadzącym dla następujących placówek:

- ▶ Zespół Szkół Ponadgimnazjalnych nr 1 im. M. Skłodowskiej – Curie w Pionkach
- ▶ Zespół Szkół Ponadgimnazjalnych im. Bohaterów Ziemi Iłżeckiej w Chwałowicach

W przypadku pozostałych badanych szkół organem prowadzącym jest Urząd Miasta Radom.

Oprócz współpracy ze szkołami, wyznaczonej przez funkcję organu prowadzącego, Starostwo podejmowało także inne działania skierowane do szkół. Wspomnieć tu należy rolę pośredniczącą w kontaktach szkół z hodowcami koni z regionu. Współpraca ta zaowocowała otwarciem nowego kierunku kształcenia w jednym z techników: technik hodowca koni. Ponadto Starosta organizował również spotkania, w których brali udział pracodawcy i dyrektorzy szkół oraz innych instytucji powiatowych. W trakcie tych zebrań prezentowane były informacje dotyczące działalności urzędu oraz najważniejsze statystyki dotyczące regionu, w tym rynku pracy. W opinii dyrektora szkoły, który brał udział w spotkaniach, tego typu inicjatywy są przydatne, lecz powinny być organizowane częściej:

„Myślę, że dawały jakiś obraz o rynku pracy, nie? I to była podpowiedź taka dla, na przykład, dla szkół, w jakim kierunku iść kształcenia, żeby, ewentualnie, nie produkować bezrobotnych. To mogłoby być dobrze, gdyby to tak dopracować solidnie; ja wiem jak to jeszcze dopracować? Ale... Może częściej takie spotkania?”

Efekty tych spotkań w rozmowie z badaczem opisywał także przedstawiciel Starostwa Powiatowego:

„Zrobiliśmy dwa czy trzy spotkania i dzięki nim mieliśmy wykaz pracodawców w różnych zawodach i to poszło do szkół i szkoły mają się spotkać już bezpośrednio z nimi”.

Starostwo powiatowe jest ponadto organizatorem zawodów sportowych, w których biorą udział uczniowie z badanych szkół.

Z kolei **Urząd Miasta Radom** jest organem prowadzącym w przypadku placówek z terenu Radomia. Z wywiadów z przedstawicielami szkół i urzędu wynika, że współpraca w zakresie funkcji organu prowadzącego przebiega bez zakłóceń. W rozmowach z dyrektorami szkół pojawiły się jedynie opinie o niedostatecznym finansowaniu i trudnościach w uzyskaniu dodatkowych środków, o czym mówił jeden z rozmówców:

„Ja co roku piszę 1000 pism na przykład w kwestii inwestycji. No i jeszcze mi się nie udało pozyskać na termomodernizację budynku. Bo gmina buduje drogi. Na przykład, albo na inne wydatki. W związku z powyższym oni słuchają, co mam do powiedzenia, środki dzielą tak, jak dzielą”.

Ponadto Urząd Miasta Radom prowadzi działania mające na celu wsparcie kształcenia zawodowego i dostosowanie oferty edukacyjnej do potrzeb lokalnego rynku pracy. Po pierwsze, jak wynika z wypowiedzi dyrektora jednego z radomskich zespołów szkół, władze miejskie podjęły decyzję o zmniejszeniu liczby miejsc w placówkach ogólnokształcących w celu zwiększenia ich liczby w szkołach zawodowych i technikach. W opinii rozmówcy jest to związane z zapotrzebowaniem pracodawców. Urząd Miasta organizuje ponadto spotkania przedstawicieli szkół z pracodawcami.

Warto w tym miejscu wspomnieć o planach dyrekcji jednej z radomskich szkół, która ma w planie podpisanie umowy z Urzędem Miasta Radom na utrzymanie parku miejskiego. W założeniu prace będą realizowane przez szkołę i uczniów w ramach praktycznej nauki zawodu, zarówno w ramach praktyk zawodowych, jak i zajęć praktycznych.

Do obowiązkowych działań należy także współpraca z **Powiatowym Urzędem Pracy** w zakresie ustalania kierunków nauczania. Szkoły zasięgają w urzędzie informacji odnośnie zapotrzebowania na zawody. W wywiadach wystąpiło istotne zróżnicowanie ocen tej współpracy. Odnotowano pozytywne oceny, jak w przypadku dyrektora jednego z zespołów szkół, który ocenił uzyskiwane w ten sposób informacje jako rzetelne. Z kolei dyrektor innej szkoły odniósł się bardziej krytycznie do współpracy z urzędem pracy:

„Nie mamy informacji z urzędu pracy, jakie są zapotrzebowania, czego chcą pracodawcy. Musimy zabiegać o to, żeby się dowiedzieć. To problem wysłać maila do szkół zawodowych, że mamy takie i takie zapotrzebowanie”.

Dyrekcja tej szkoły uczestniczy ponadto w spotkaniach organizowanych przez urząd pracy. Według dyrektora są one jednak dość niefortunnie zorganizowane, gdyż ich termin jest wyznaczany zazwyczaj w okresie matur.

Ponadto Powiatowy Urząd Pracy organizuje staże w szkołach dla swoich klientów. Oprócz tego pracownicy urzędu pracy odwiedzają także szkoły w celu prowadzenia zajęć dla uczniów. W jednej z badanych szkół odbyły się prelekcje dotyczące rynku pracy, zaś w innej prowadzone są każdego roku zajęcia dla uczniów, którzy mają zakończyć naukę w szkole. W trakcie tych spotkań pracownicy urzędu przekazują przyszłym absolwentom informacje na temat rynku pracy, oferty staży i szkoleń, a także działalności Powiatowego Urzędu Pracy. Podobne zajęcia odbywały się w kilku szkołach.

Współpracę z **izbami rzemieślniczymi i cechami** prowadzą zazwyczaj zasadnicze szkoły zawodowe. Działania te dotyczą organizacji zajęć praktycznych u zrzeszonych pracodawców. Z kolei jeden z radomskich zespołów szkół współpracuje z inną organizacją zawodową, jaką jest Naczelna Organizacja Techniczna, która skupia inżynierów. Członkowie stowarzyszenia prowadzą prelekcje dla uczniów, a dyrekcja bierze udział w sympozjach organizowanych przez NOT. Oprócz wymienionych przykładów nie stwierdzono innych przypadków współpracy z organizacjami pozarządowymi.

W Radomiu ma swoją siedzibę oddział **Ochotniczych Hufców Pracy**, w skład którego wchodzi **Młodzieżowe Biuro Pracy, Klub Pracy oraz Środowiskowy Hufiec Pracy**.

Środowiskowy Hufiec Pracy działa we współpracy z jedną z radomskich szkół. Jest to forma kształcenia zawodowego organizowana przez OHP i skierowana do młodzieży, która nie radzi sobie w innych szkołach. Uczniowie kształcą się w zawodach: kucharz małej gastronomii, posadzkarz, sprzedawca. Część teoretyczna nauki zawodu jest realizowana w szkole, natomiast praktyczna u pracodawców. Współpraca została nawiązana przez OHP i według zapewnień dyrektora szkoły będzie kontynuowana w przyszłym roku szkolnym.

Ponadto OHP prowadzi zajęcia o charakterze doradztwa zawodowego lub edukacyjnego w szkołach z terenu Radomia. Tę część działalności realizuje Klub Pracy przy Radomskim OHP. Zazwyczaj szkoły zwracają się z prośbą o przeprowadzenie zajęć dla uczniów, jednak również OHP kieruje swoją ofertą do szkół, z którymi jeszcze nie współpracował. Zajęcia dotyczą

poszukiwania pracy, wyboru zawodu, dalszych możliwości kształcenia. Ponadto OHP współpracował z jedną ze szkół przy organizacji targów pracy.

W jednej z radomskich szkół działa **Szkolny Ośrodek Kariery**. Oprócz świadczenia doradztwa dla uczniów organizuje także targi pracy („Dni Kariery”), na które są zapraszani pracodawcy oraz absolwenci, którzy osiągnęli sukces w swoim zawodzie. Z przeprowadzonych wywiadów wynika, że również dyrekcje innych szkół planowały stworzenie ośrodków kariery, jednak barierą stanowił brak środków na sfinansowanie wyszkolenia i zatrudnienia doradcy zawodowego.

Opisując współpracę szkół z instytucjami warto także wspomnieć o działaniach dwóch radomskich zespołów szkół, które współpracują z **Politechniką Radomską**. Wykładowcy z tej uczelni prowadzą zajęcia dokształcające dla uczniów.

Nie stwierdzono współpracy szkół z **agencjami zatrudnienia**. Współpracę taką prowadzi natomiast Młodzieżowe Biuro Pracy OHP, które często przyjmuje ogłoszenia od agencji i kieruje tam swoich klientów.

7. Wnioski

Określanie kierunków kształcenia przez szkoły z Radomia i powiatu radomskiego nie jest oparte na analizach zapotrzebowania lokalnych pracodawców na pracowników o określonych zawodach i kwalifikacjach. Na możliwości uruchamiania nowych kierunków kształcenia mają też istotny wpływ ograniczenia finansowe, powodujące brak możliwości zakupu niezbędnego sprzętu i wyposażenia do prowadzenia kształcenia w niektórych zawodach. Współpraca z pracodawcami daje możliwość nadrobienia tych braków przynajmniej w pewnym zakresie. Chodzi tu zarówno o wsparcie materialne w postaci wzbogacenia bazy dydaktycznej, lecz także o podnoszenie kwalifikacji przez nauczycieli oraz dostęp do technologii będących aktualnie w użyciu w zakładach pracy.

Na podstawie rozmów z dyrektorami szkół z Radomia i powiatu radomskiego można stwierdzić, że dla szkół najkorzystniejsza jest współpraca z firmami, mająca stały charakter. Wydaje się, że kluczowym czynnikiem nawiązania takiej współpracy jest przekonanie pracodawcy o potrzebie zaangażowania się w takie działania. Szczególnie atrakcyjnymi partnerami dla szkół mogą być duże przedsiębiorstwa, które realizują długofalowe strategie rozwoju i dbają o zapewnienie sobie źródła siły roboczej. Tego typu firmy dysponują także środkami niezbędnymi do zorganizowania praktyk zawodowych.

W niektórych szkołach prowadzona jest systematyczna, szeroko zakrojona współpraca z pracodawcami, w tym z większymi firmami spoza rynku lokalnego, przynosząca szkołom i uczniom ważne korzyści. Ma to charakter ciekawych dobrych praktyk.

W przypadku mniejszych firm pomocne w budowaniu współpracy byłoby wsparcie pracodawców, które zachęci ich do włączania się w kształcenie potencjalnych pracowników.

Prowadzona jest również współpraca z PUP i władzami samorządowymi, wykraczająca poza obowiązki ustawowe tych instytucji, co również można potraktować jako dobre praktyki. Wykorzystywane jest także funkcjonowanie w Radomiu ośrodków OHP, co należy uznać za pozytywny przykład współpracy, wart kontynuacji i rozwijania.

8. Rekomendacje

Należy podjąć prowadzenie **systematycznych analiz rynku pracy** Radomia i powiatu radomskiego i wykorzystywać wyniki tych analiz w określaniu kierunków kształcenia zawodowego. Analizy takie powinny być prowadzone przez PUP a najlepiej WUP (MORP), łącznie w odniesieniu do powiatu ziemskiego i grodzkiego. Wyniki analiz powinny być regularnie przekazywane organom prowadzącym oraz szkołom w celu rozważenia możliwości ich uwzględnienia w ramach uruchamiania kierunków kształcenia.

Należy rozwijać i rozszerzać współpracę władz samorządowych i PUP ze szkołami. Powinna ona objąć **działania pokazujące i promujące dobre praktyki** stosowane przez niektóre szkoły z Radomia w zakresie systematycznej współpracy z pracodawcami, w tym spoza regionu radomskiego. W jej ramach warto również wspierać nawiązywanie współpracy szkół z pracodawcami poprzez inicjowanie i ułatwianie odpowiednich kontaktów, m.in. przez organizowane cyklicznie spotkania z udziałem obu grup podmiotów.

Wyjątkowe możliwości dla rozwoju szkół stwarza **Program Operacyjny Kapitał Ludzki**. W ramach Działania 9.2 przewidziano środki na podnoszenie atrakcyjności kształcenia zawodowego. Do tej pory środki te w radomskich szkołach były wykorzystywane jedynie przy organizacji dodatkowych zajęć dla uczniów, podczas gdy Działanie 9.2 daje możliwości realizacji projektów mających na celu rozwijanie współpracy z pracodawcami w zakresie praktycznej nauki zawodu. Środki z EFS stanowią nadal nie do końca wykorzystaną szansę rozwoju dla szkół zawodowych z terenu powiatu radomskiego i miasta Radom. Władze samorządowe powinny zachęcić szkoły do podjęcia starań o uzyskanie środków na rozwój współpracy z pracodawcami i instytucjami rynku pracy. Niezbędne będzie także zapewnienie merytorycznego wsparcia dla szkół, które zdecydują się wystąpić o środki z PO KL.

